

Kan bylivet overleve i skuggen av e-handel och extern-etableringar?

Mo i Rana 150318

Vad kan den lille by
Sonne erbjuda?

Jerker Söderlind

Tekn Dr, Arkitekt SAR/MSA

- Stadsplanering, arkitektur
Stadsliv AB
- Forskare, lärare
KTH av urbana och regionala studier
- Stads kärneutvecklare
City i Samverkan, Stockholm
- Journalist, författare
- Nackabo

STADSLIV/AB

Vi ritat det folk gillar

Ny stadsdel med handeln i centrum

Nybygggarland i Kungens kurva

Detaljen visar ett utsnitt av planen med Kungens Kurvas arbets- och handelsområde i bakgrunden. Bebyggelsen ligger på relativt långt avstånd från Kungens Kurvaleden med direkt öppningar ut mot Gömmarenskogen.

Valrörelsen om befolkningen pågår året runt

Kommundet. F-3 ska finnas nära där man bor.

Viktigaste frågan i kommunalvalet:

” Jobben - satsa på arbetslinjen i Borlänge så att fler borlängebor får ett arbete!

Varför ska jag välja kommun X?

..... om jag letar bostad eller plats för mitt företag?

Därför ska jag välja kommun X!

.... därför att Sunne erbjuder den bästa bostaden eller platsen för mitt företag – baserat på värde för pengarna (plats och ekonomi)

Mest klickade huset just nu

Romantiskt tornhus i Skillingaryd klicksuccé

Det mest klickade huset utanför Stockholm under vecka 5 är detta hus i Skillingaryd. Varför då? Är det tornet, lugnet på landet eller möjligen den imponerande bärskörden som väcker begär?

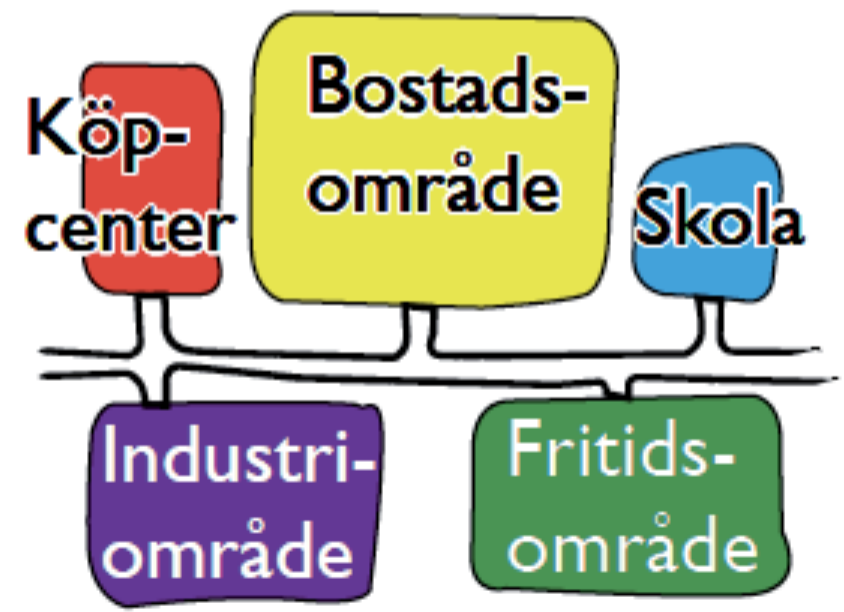
**Världens kortaste
kurs i stadsplanering**

Det finns två sorters städer

Kvartersstad

Funktionsområden

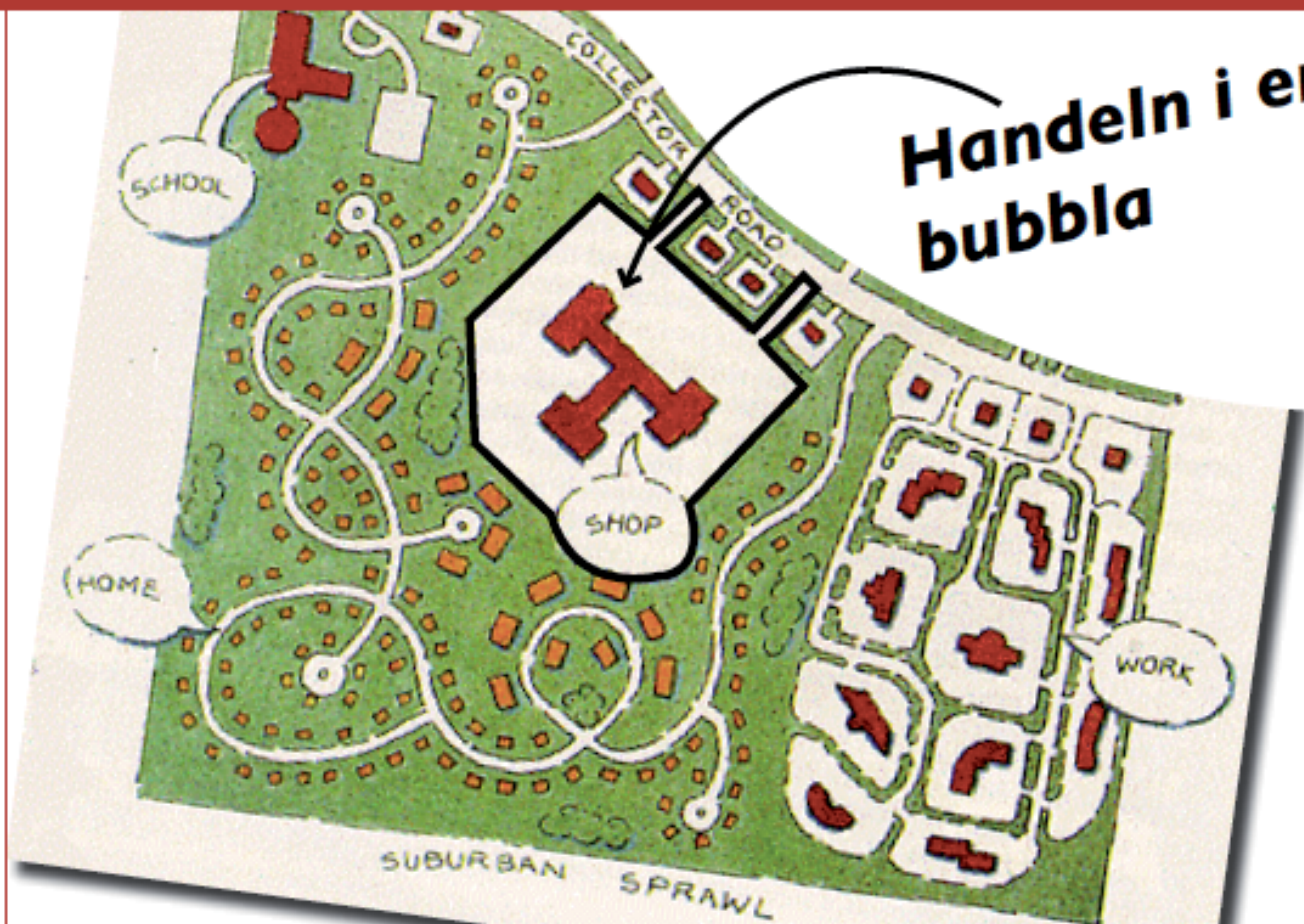

Kvarterstad

**Handeln mitt i byn
och staden**

Funktionsområden

Slut på kursen!

Hur bygger vi idag?

Vad gillar experterna?

**Kvartersstad eller
Funktions-område?**

Är det en bättre affär...

att placera
framtidens handel
i en Kvarterstad?

eller i ett
Funktions-område?

Drivkrafter i samhällsutvecklingen

attraktiv stadsmiljö förutsättning för
tillväxt och utveckling

Exemeplet Greenville

USAs mest attraktiva stadskärna

A composite image of Greenville, South Carolina. The top half shows a suspension bridge with people walking on it, set against a sunset sky with a rainbow. The bottom half shows a cityscape with a river and buildings. The text 'Greenville South Carolina' is overlaid in the center, and 'One of America's most dynamic downtowns' is overlaid in a box in the lower middle.

Greenville

South Carolina

**One of America's most dynamic
downtowns**

Streetscape Then

Streetscape now

Before

After

RiverPlace

Before

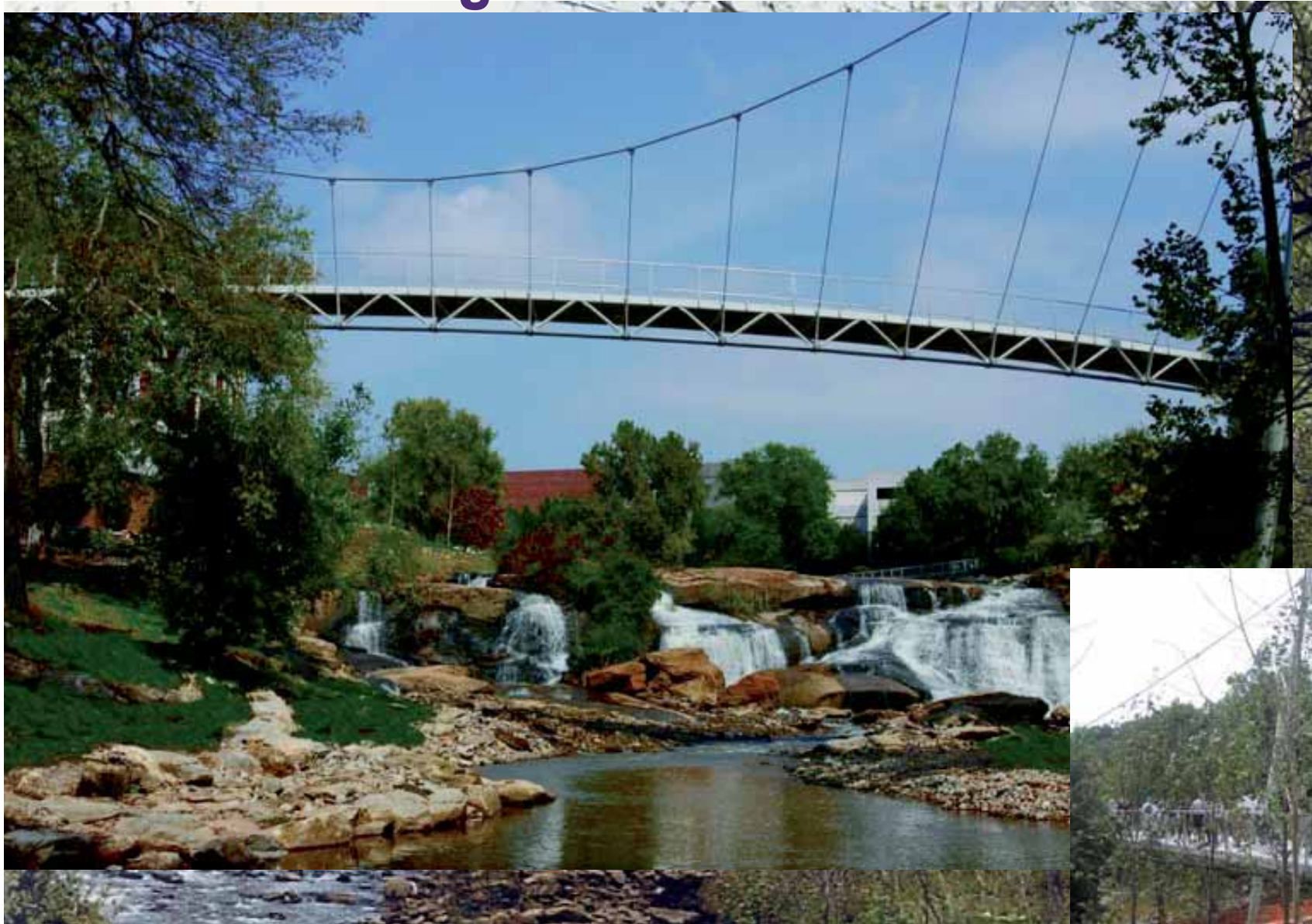

After

Create a signature landmark

Create a signature landmark

Vad vill folk ha?

Ofta: den sorts hus och stadsdelar som byggdes på medeltiden och fram till ca 1950

Micke och Kenneth,
Anläggningsbyggarna AB:

Dåligt!

Bra!

Datorkonsulten

Datorkonsulten

Städaren:

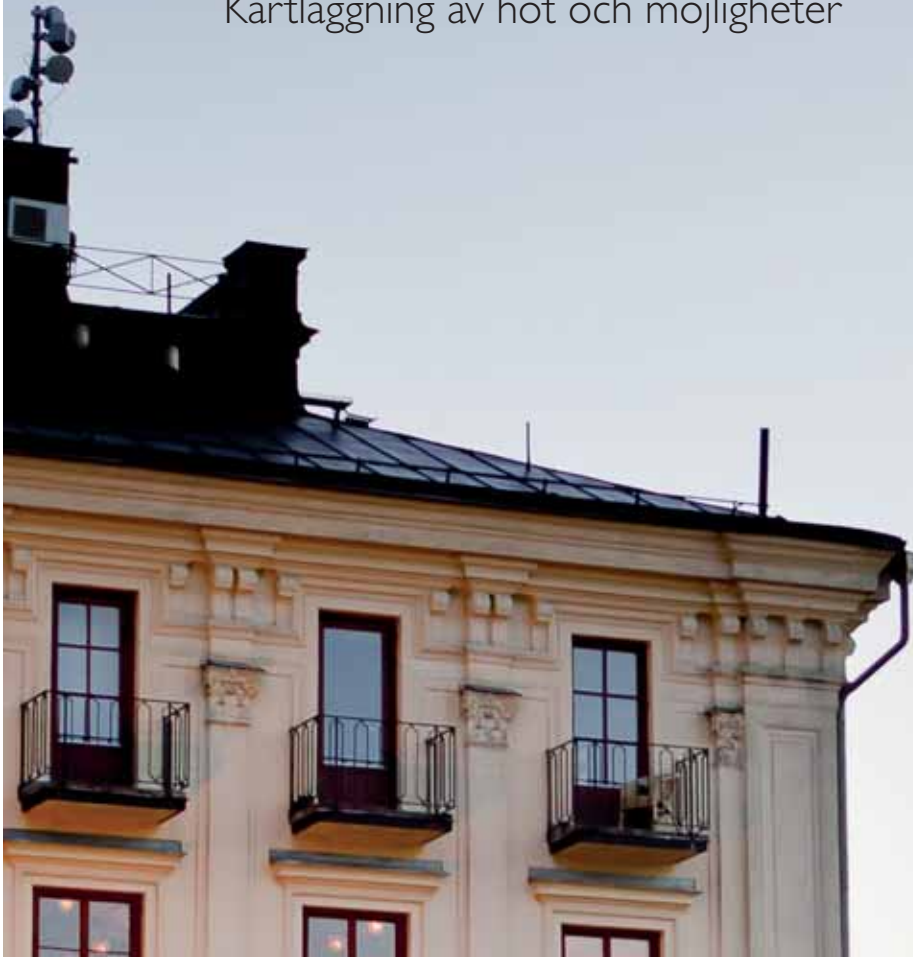

Städaren

Levande stadskärnor

Kartläggning av hot och möjligheter

Hur mår de svenska stadskärnorna?

Enkätundersökning – Svenska stadskärnor

Intervjuer – viktiga aktörer

Slutsatser – samverkan för stadskärnan

Det finns inga
enkla
patentlösningar
på
komplicerade
problem

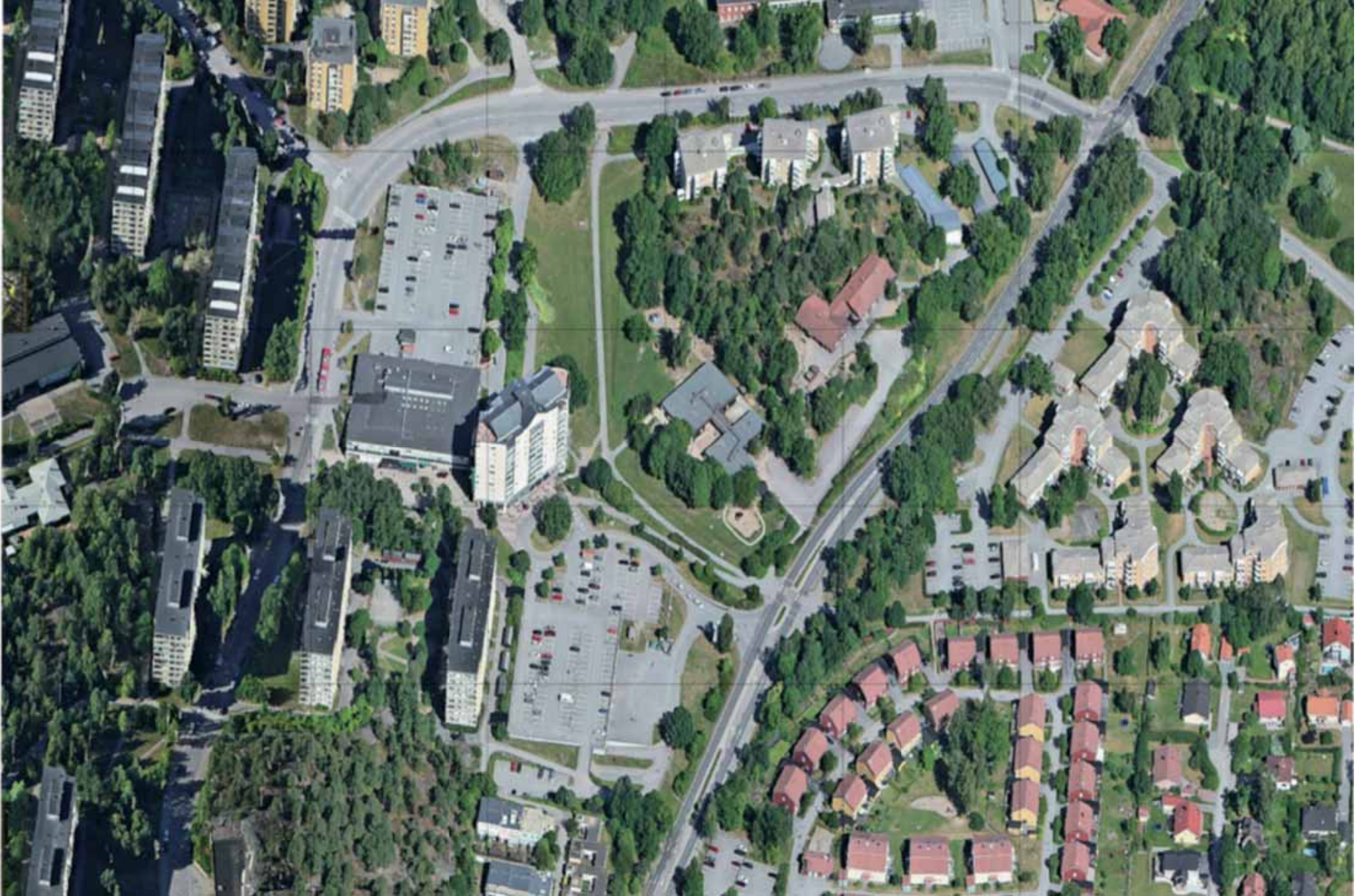
2, 14

Nacka

Alternativ lokalisering av ny ICA-butik i Älta, Nacka kommun

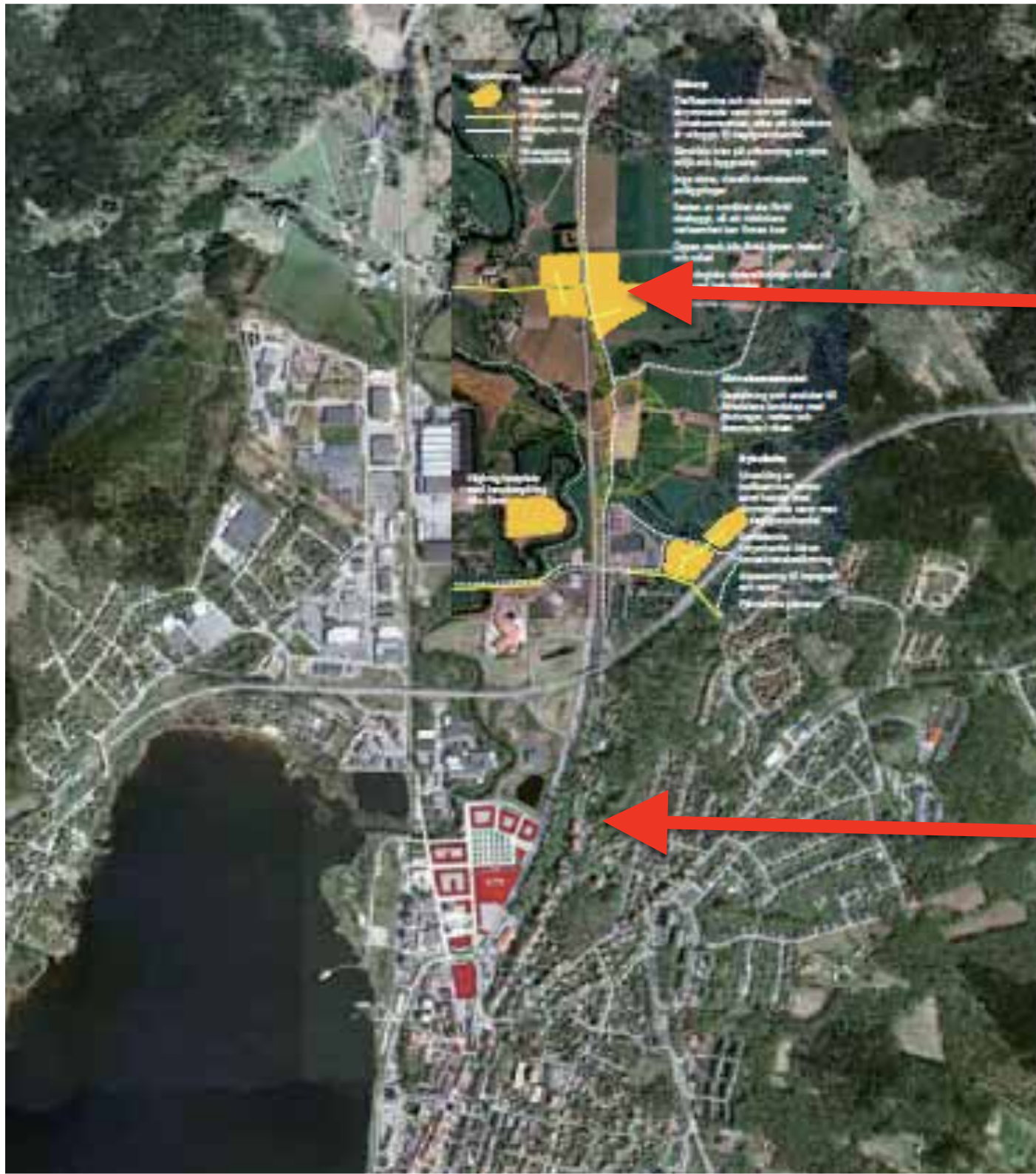

Befintlig situation

Alternativ lösning – småstad + bevarad handel

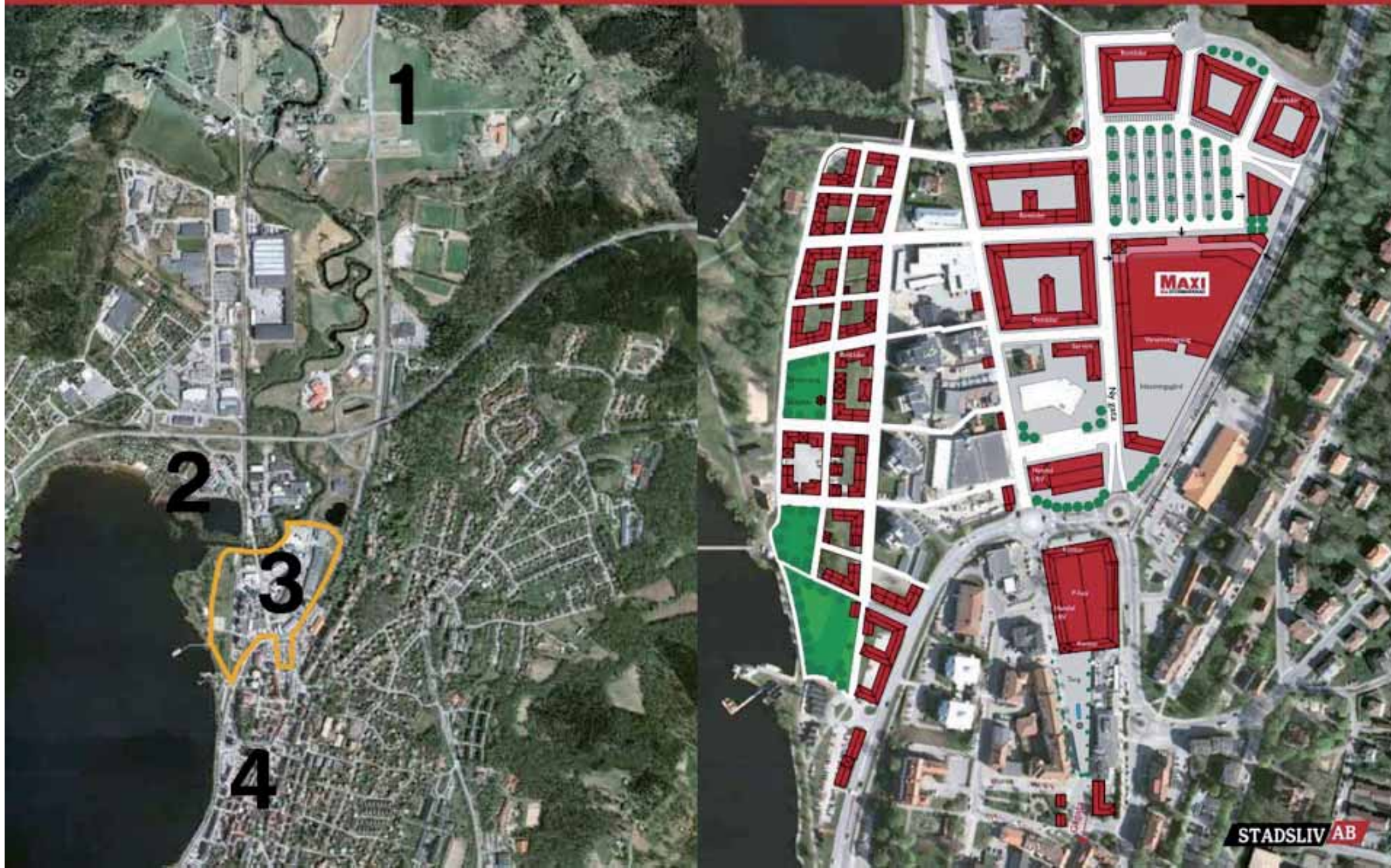

Ökat utbud
utanför
Ulricehamn

eller
ökat utbud
inne i
Ulricehamn

Ulricehamn: urban externhandel

Varför ska jag
etablera en butik...

...i den trevliga
urbana stadskärnan...

... när jag vet att mina kunder rör sig här ute vid motorvägen...

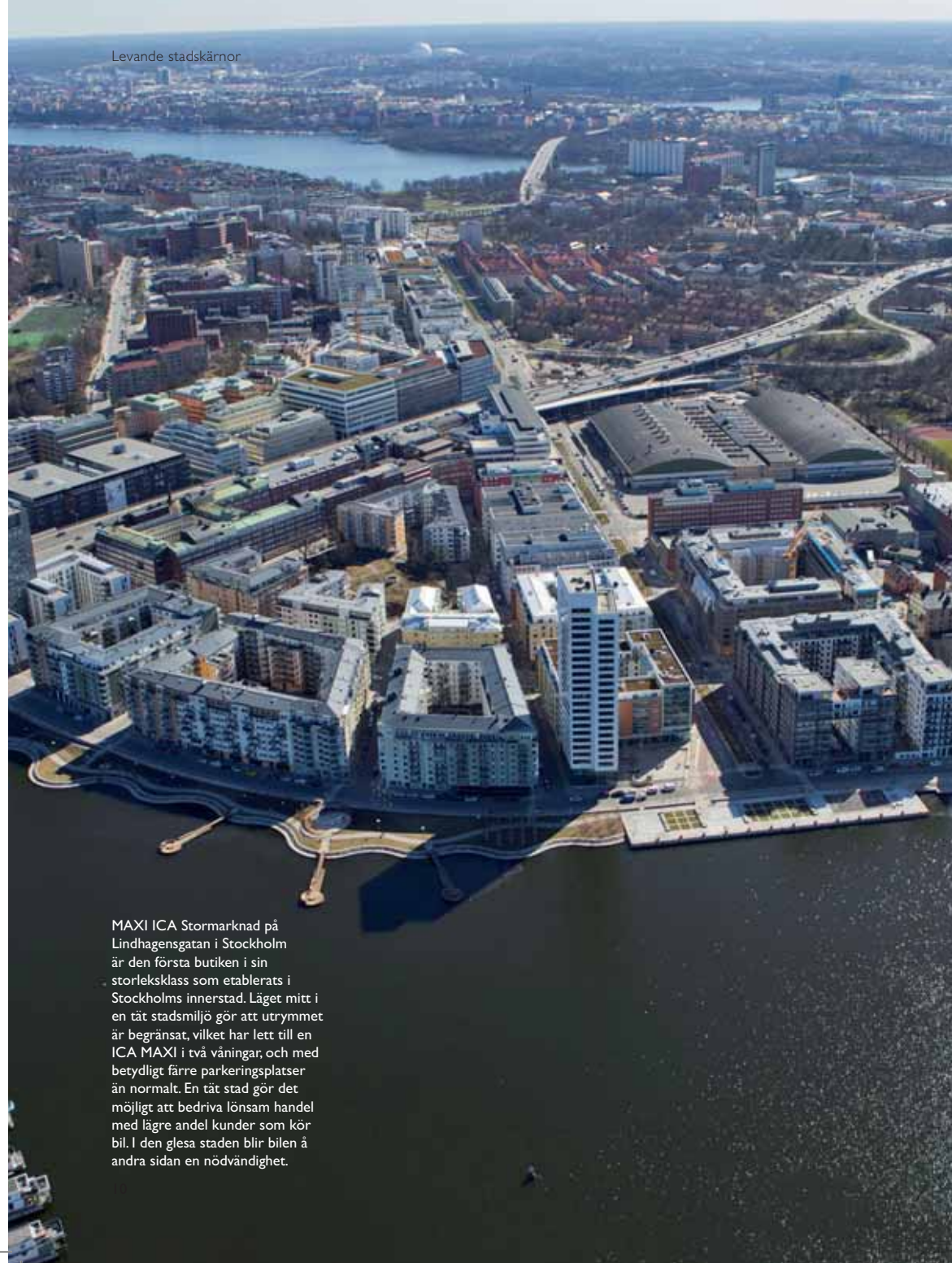
... på externcentrat med gratis parkering och massor av expansionsytor?

Urban handel i tät stadsmiljö

med gångavstånd till butiken

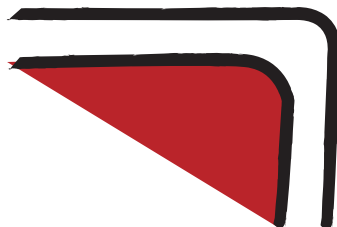
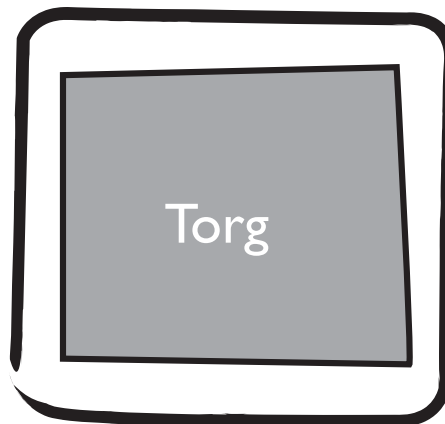
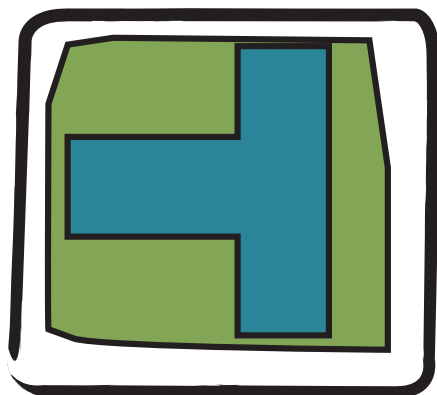
har framtiden för sig

Hållbart + Attraktivt

MAXI ICA Stormarknad på Lindhagensgatan i Stockholm är den första butiken i sin storleksklass som etablerats i Stockholms innerstad. Läget mitt i en tät stadsmiljö gör att utrymmet är begränsat, vilket har lett till en ICA MAXI i två våningar, och med betydligt färre parkeringsplatser än normalt. En tät stad gör det möjligt att bedriva lönsam handel med lägre andel kunder som kör bil. I den glesta staden blir bilen å andra sidan en nödvändighet.

Kvartersstad

Extern handel
i glesare
stadsmiljö

med god
biltillgänglighet

Har både
fördelar och
nackdelar

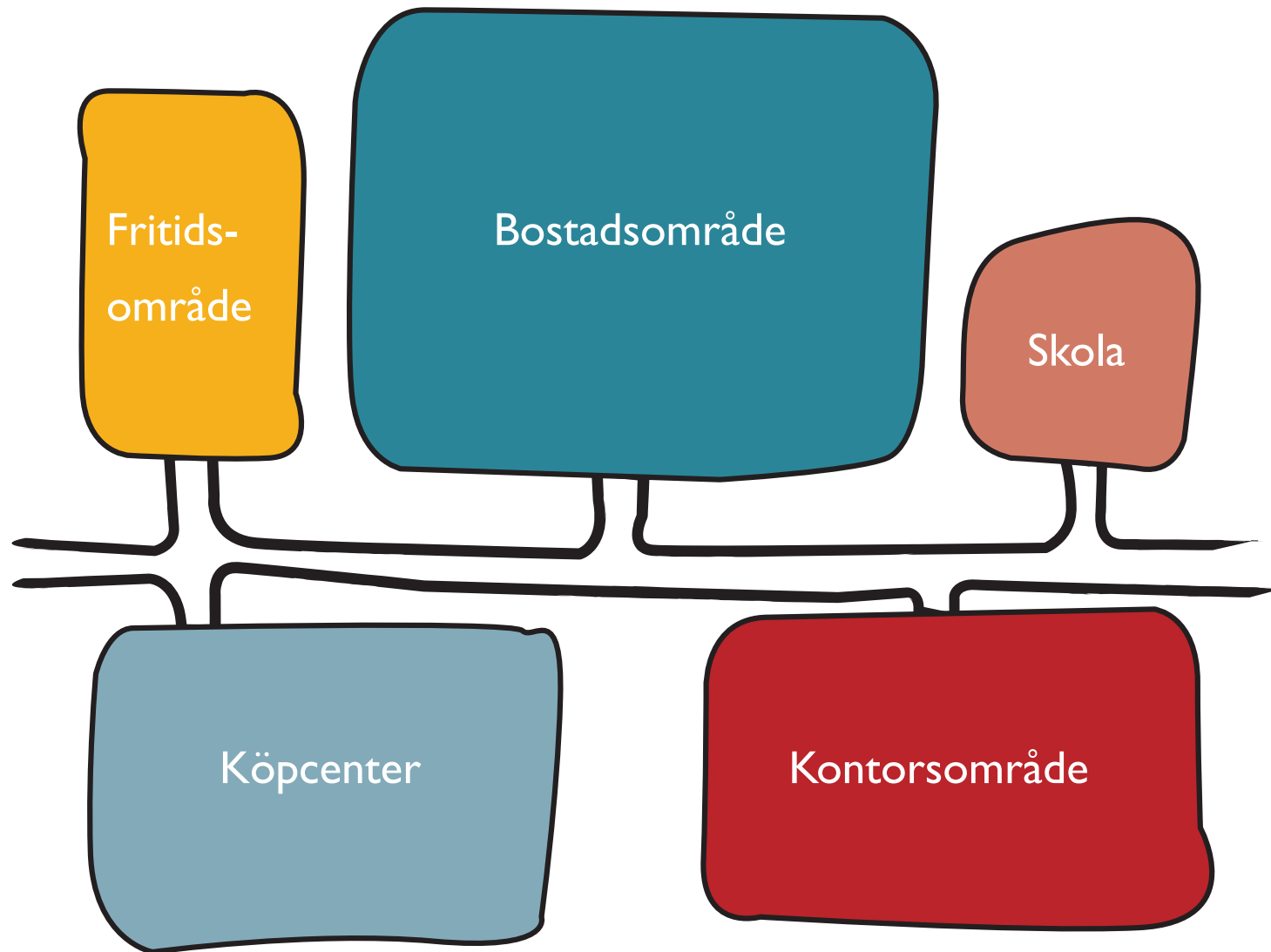
Hållbart ?
Attraktivt ?

Uppsala Arena

Illustration: Aros Arkitekter

Funktionsområde

Moralisera inte
över de val
som människor gör

Västervik

Ljungheden

Stora Infartsvägen

Allén

Stads kärnan

Västerviks externhandelsområde
Ljungheden ligger bekvämt
placerat längs Stora Infartsvägen
mot den gamla stadskärnan.

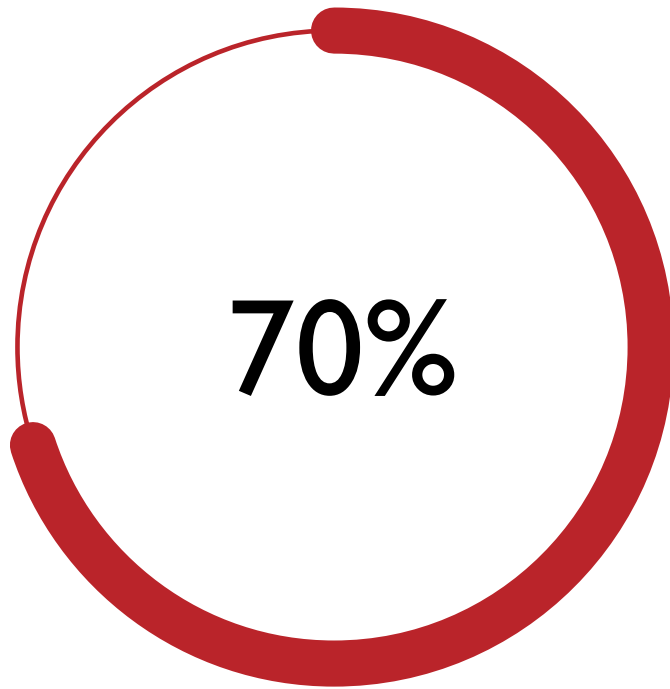
An aerial photograph of Jönköping, Sweden, showing a dense urban area with a grid-like street pattern. A large, dark, irregularly shaped area in the center is a lake. A prominent road interchange is visible on the right side. A semi-transparent red overlay covers a large portion of the city, specifically the area around the A6 Center. The text 'Östra City' is overlaid in white in the upper left, 'A6 Center' is overlaid in white on the red area, and 'Jönköping' is overlaid in white at the bottom center.

Östra City

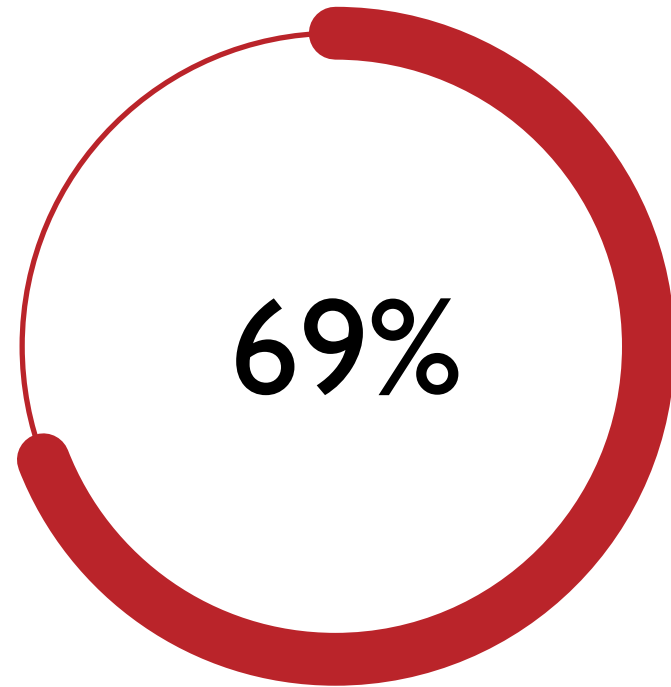
A6 Center

Jönköping

Externhandel på gott och ont

av respondenterna menar att externhandelns tillväxt medvetet borde styras om till stadskärnor och andra blandade stadsdelar för att skapa mer urbana miljöer

av respondenterna menar att en stark externhandel är en förutsättning för ekonomisk tillväxt i kommunen

Hellre en planering
för handeln i
staden...

...än en planering
mot handeln
utanför staden

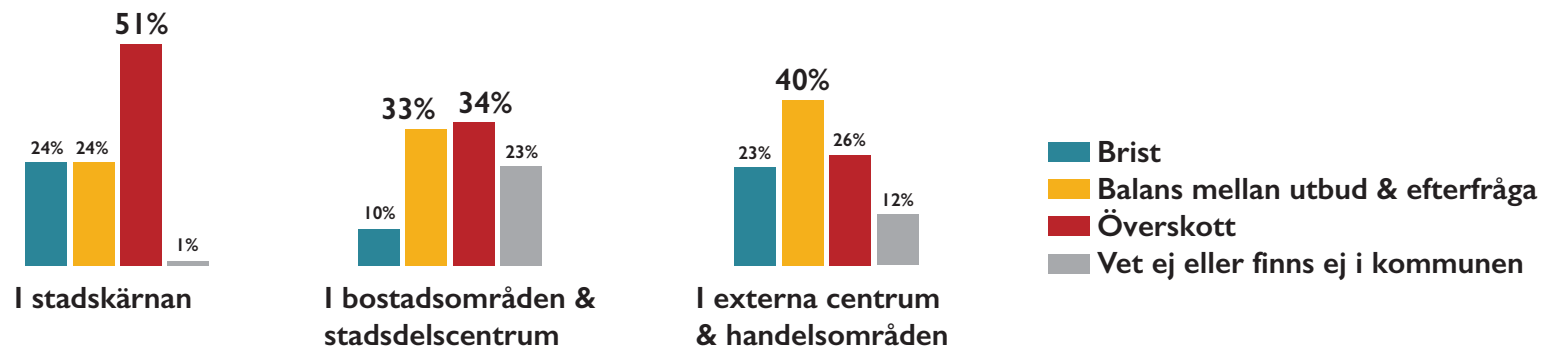

Köpmangatan, Örebro

Bilfria stadskärnor?

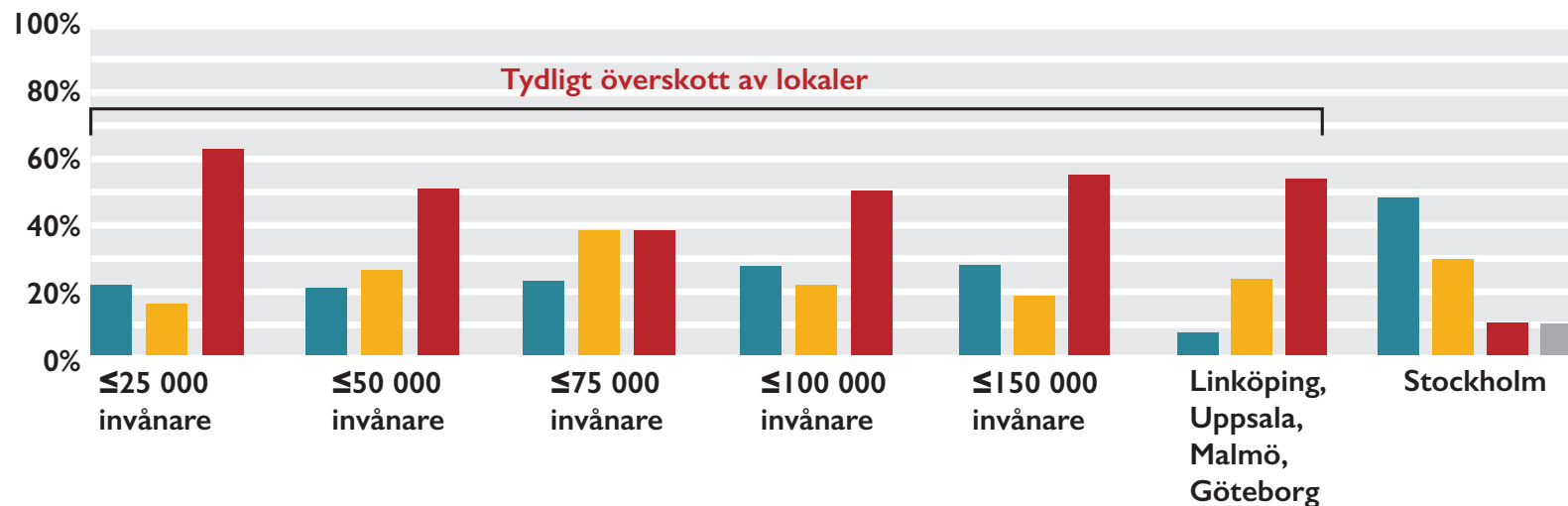
Tomma butikslokaler i stadskärnan

Bedömning av utbud av lokaler utbud av lokaler

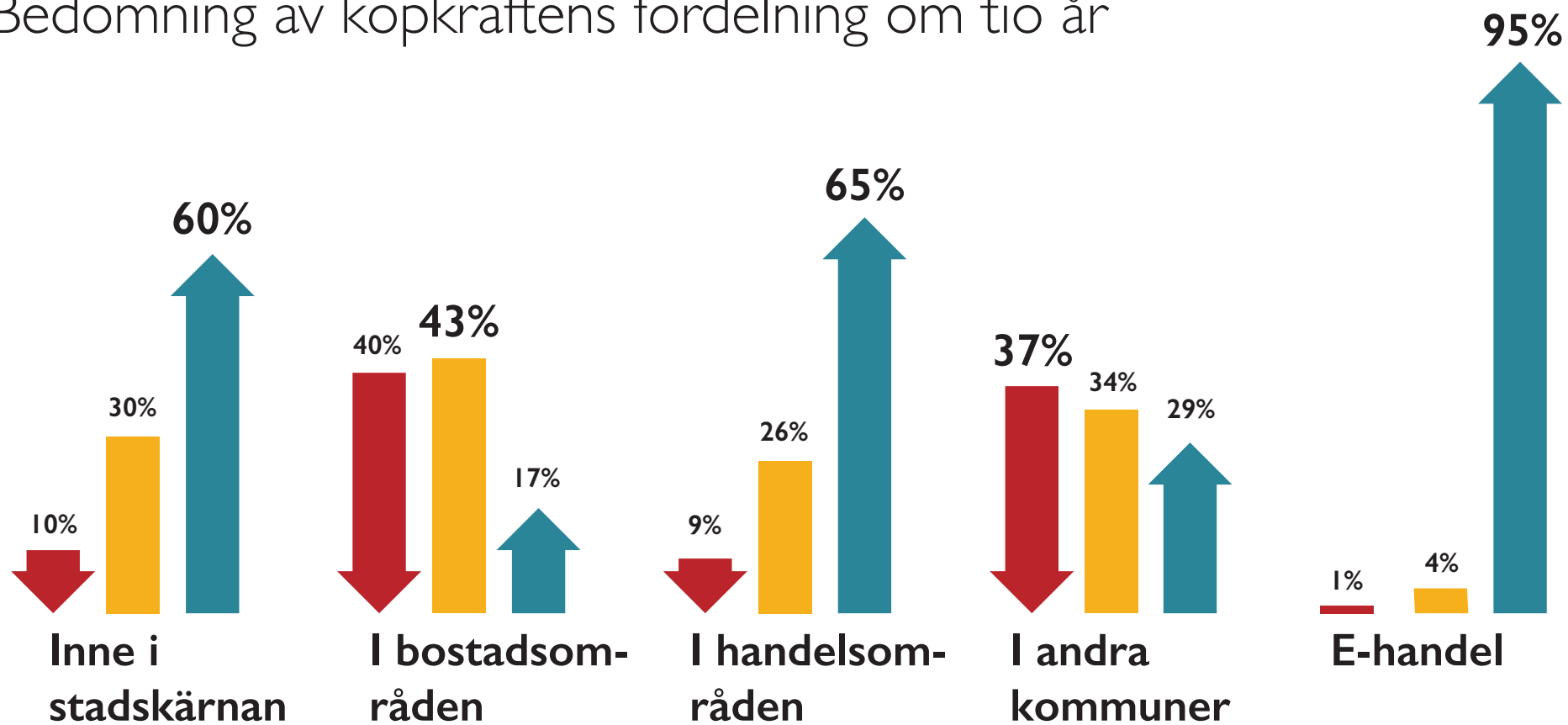

Bedömning av utbud av lokaler, redovisade efter kommunens storlek och typ av handelsplats

I stadskärnan

Bedömning av köpkraftens fördelning om tio år

mindre del än idag

som idag

större del än idag

Åtgärder för starkare stadskärna

Rankning av åtgärder:

-
- Städning/skötsel
  - Kundbemötande
  - Belysning
  - Öppettider
  - Plantering
  - Stadsmiljö
  - Management
  - Marknadsföring
  - Event
  - Fastighetsägare samarbete
  - Interiörer
  - Trygghet/säkerhet
  - Bottenvåningar
  - Tillgänglighet för cykel
  - Tillgänglighet kollektivtrafik
  - Skyltning
  - Tillgänglighet för gångtrafik
  - Parkering utbud
  - Tillgänglighet för bil
  - Parkering kostnad
  - Arbets- & boendep. till besöksp.
  - Organisation
  - Mer ytor i stadskärnan
  - Lägre hyresnivåer
  - Begränsa externhandel
  - Extern parkering
  - Bilfri stadskärna

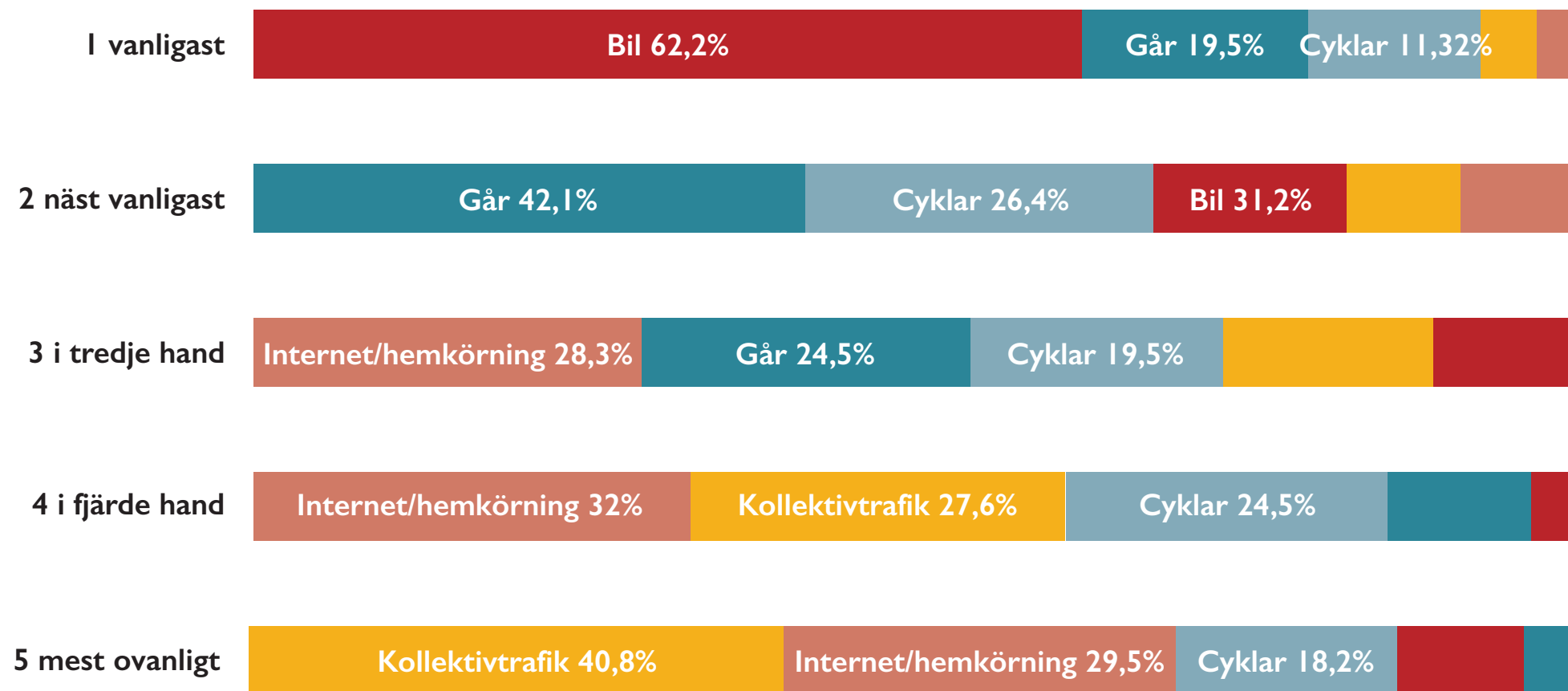
Åtgärder i topp

- **Städning/skötsel.** Bättre renhållning av gator, torg, fasader, gatumöbler, planteringar, utemiljö
- **Kundbemötande.** Utbildning/kompetenshöjning riktad till personal i butik, restaurang, service
- **Belysning.** Upplyst och vacker stadskärna kväll/natt, fasadbelysning, skyltfönster, ljusinstallationer
- **Öppettider.** Gemensamma och förlängda öppettider för alla butiker, serveringar, verksamheter
- **Plantering.** Blomsterplanteringar, satsning på träd, buskar, parker, gröna oaser, lekplatser, gröna tak

Åtgärder i botten

- **Mer ytor i stadskärnan.** Öppna upp fler ytor och fastigheter för handel och service i stadskärnan, inklusive gallerior
- **Lägre hyresnivåer.** Lägre hyror och avgifter för butiker, serveringar, verksamheter
- **Begränsa externhandel.** Politiskt beslut om att begränsa eller stoppa externa handelsplatsers expansion
- **Extern parkering.** Inför tidsreglering eller p-avgift även på externa handelsplatser för att skapa mer likvärdiga villkor för handeln i stadskärnan och andra handelsplatser
- **Bilfri stadskärna.** Politiskt beslut om att inrikta planeringen i riktning mot att skapa en “bilfri stadskärna”

Bil och gång vanligast

Den tillgängliga stadskärnan

Bättre cykelbanor/parkering!

Bättre kollektivtrafik!

Bättre biltillgänglighet!

Mall of Scandinavia:

Tåg, buss, pendel, T-bana, tvärspårväg

+ 4 000 parkeringsplatser

Handelsutvecklaren: En enkelriktad framtid

Håkan Karlsson, VD Centrumutveckling

Det är min bestämda uppfattning att stadskärnornas andel av den totala handeln minskar, totalt sett, och att detta har skett under lång tid. Under år efter år har andra typer av handelsplatser – externa handelsområden och stora regionala köpcentrum utanför city - tagit allt större marknadsandelar. Tillväxten av detaljhandelsytor har under flera decennier helt enkelt varit mycket större utanför city än i stadskärnan. Och förskjutningen av handeln mot städernas periferi fortsätter.

Det går knappast att backa bandet...

Fredrik Wirdenius, VD på Vasakronan

Jag kommer ofta i kontakt med politiska företrädare, både centralt men främst ute i kommunerna där beslut om handel och stadsutveckling sker. Ofta slås jag av att kunskapen om handelns villkor och dess betydelse för städernas utveckling är så pass lågt utvecklad. Detta trots att handeln i hög grad bidrar till att skapa attraktivitet och mötesplatser och driver den goda stadsmiljö många säger sig vilja ha.

*Handelsexperten:
Bilen och nätet tar över*

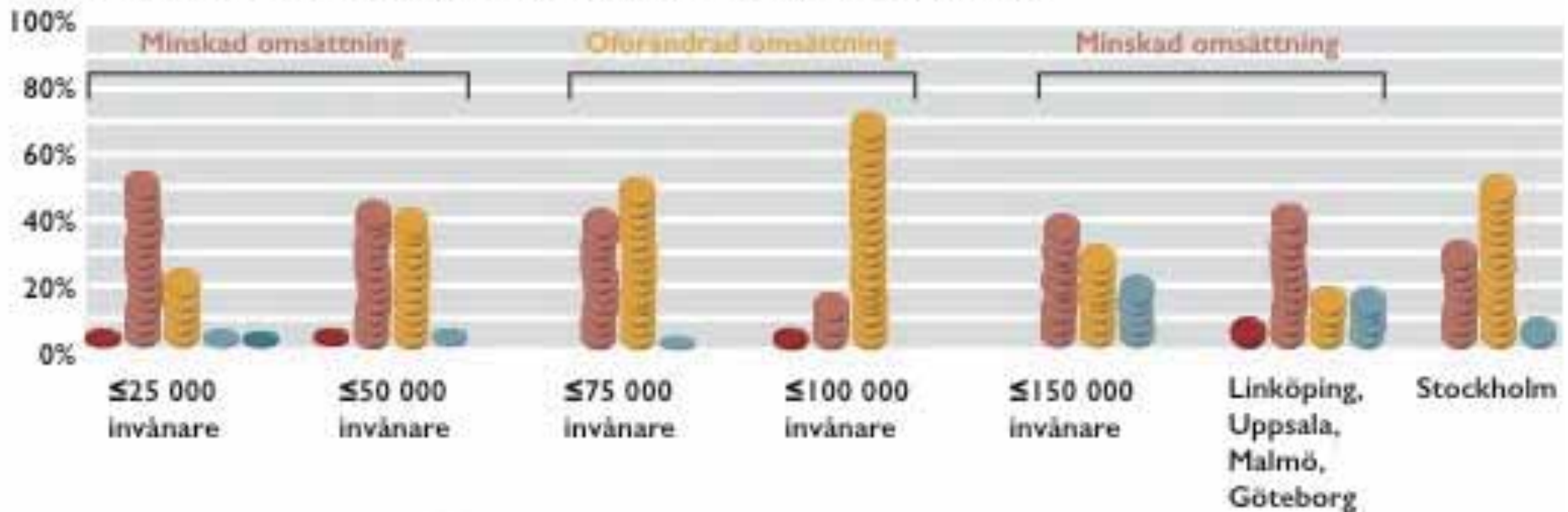
David Jansson, Analys & utveckling, Detaljhandelstidningen Market

E-handeln framtvningar nytänkande

Bedömning av e-handels påverkan på omsättningen

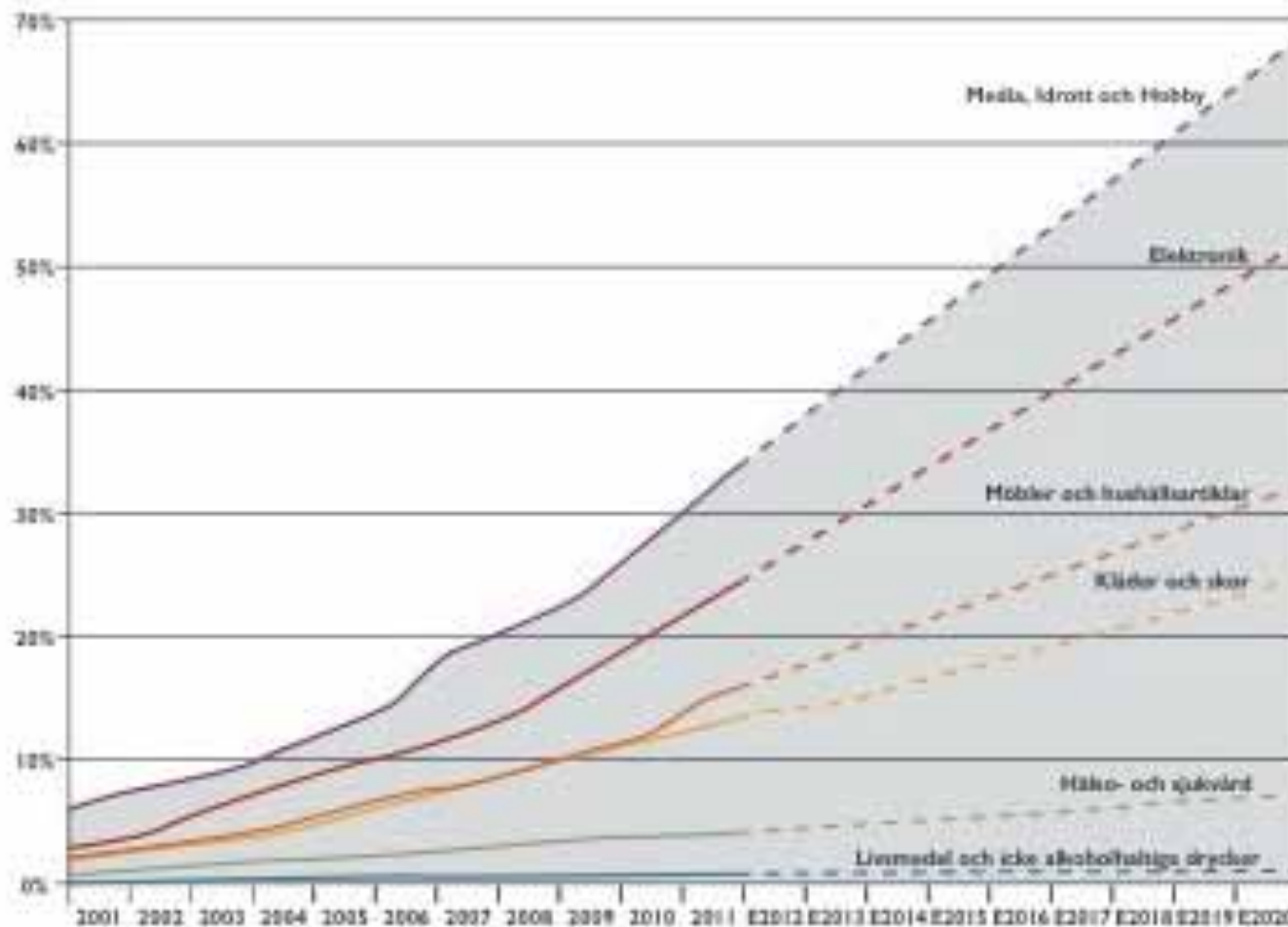

Bedömning av e-handels påverkan på omsättningen i stadskärnan

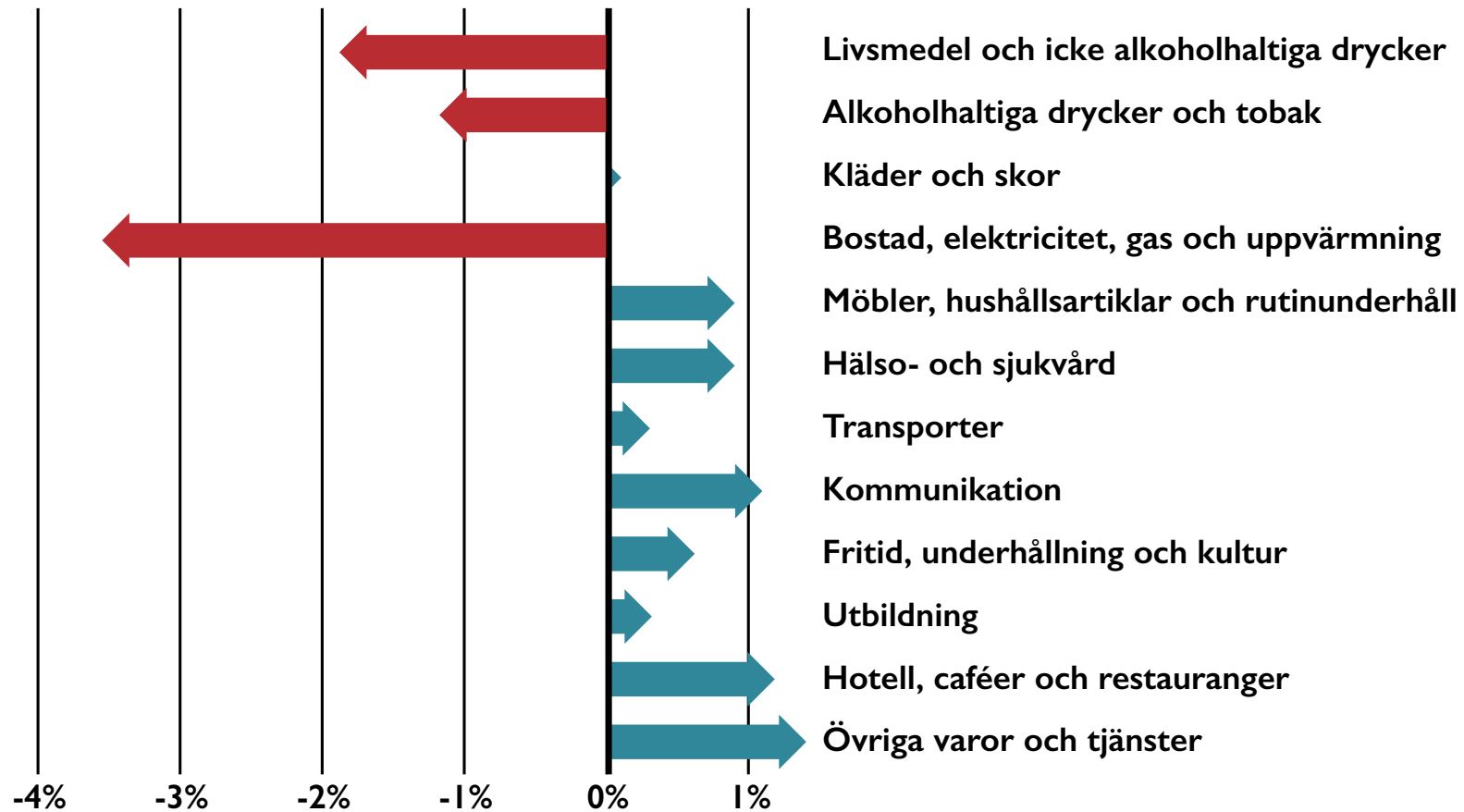
Utmaningen från E-handeln

Procent av detaljhandels försäljning kopplat till onlineförsäljning för utvalda handelskategorier i USA (Bi Intelligence)

Konsekvenser av E-handel (SCB)

Konsumtionsförändringar i Sverige, 1995–2012

Planera stadens helhet

I enkäter och intervjuer framkommer en tydlig bild: de svenska stadskärnorna har en tuff tid framför sig. I detta avsnitt har vi sammanställt resultaten i form av fem punkter. Vad kan och vad bör göras?

Planera stadens helhet

Planering av handelns platser kan inte överlåtas till individuella handlare eller enskilda fastighetsbolag. På samma sätt som en stads trafiksystem är en helhet där alla delar måste fungera tillsammans, krävs politiska helhetsgrepp för att skapa både lönsam handel och attraktiv stadsmiljö. Slumpvis utspridning av handel till många olika platser är varken positiv för handlare, fastighetsägare eller kunder. Enskilda "marknadsaktörer", som byggare av handel, kontor, bostäder, rekreation etc är mer betjänta av en gemensam styrande plan som erbjuder goda lägen och villkor för samtliga funktioner.

Värdet på andra typer av fastigheter, som bostäder och kontor, är delvis kopplat till förekomsten av handel och service i närområdet. Bostäder med gångavstånd till butiker och service värderas i regel högre än stadsdelar med ett svagt kommersiellt utbud. Ett bredare ekonomiskt perspektiv, med fokus på det samlade värdet av stadens hela fastighetsbestånd, kan motivera starkare investeringar i stadsmiljön. Ett begränsat fokus på enskilda handelsfastigheters värde riskerar att leda till en suboptimering av staden.

Storleken har betydelse

Storleken har betydelse

Problem och villkor varierar med kommunernas storlek. En lösning som är självklar i den stora staden kan vara förödande i den lilla kommunen. Ökad rörlighet, på nätet och i geografin, gör att det för mindre städer kan vara bättre att slå vakt om en lönsam handel med mindre volym, i stället för att försöka konkurrera med de större städernas överlägsna utbud. Att försöka hindra "utflöde av köpkraft" från den egna kommunen, genom att anlägga nya externa handelsplatser vid kommungränsen, kan vara både kontraproduktivt och på sikt förödande för den lilla stadens attraktivitet.

Dagens analysverktyg, som handelsindex, bortser också ibland från tjänstesektorer med stora likheter med handeln. Restauranger, caféer, hotell, nöjen, dans och musik samt privat service av typen frisör, gym, hälsovård, resor, kemtvätt är verksamheter som utförs "på plats" och därför inte kan flytta över till nätet. En mer rättvisande bild av besöksrelaterad kommersiell verksamhet skulle ges genom en uppdatering av dagens mätningar av handelsindex. Detta kan med fördel göras i samverkan med företrädare för besöksnäringen. Stadskärnornas omsättning är således redan idag högre än enbart "handelsindex" visar. >

Möt utmaningen från e-handeln

Möt utmaningen från e-handeln

Handelssektorn står inför stora strukturella förändringar. Det är möjligt att dagens fördelning av handel, antal kvadratmeter handelsyta per person, just nu befinner sig på ett historiskt maximum. En positiv strategi för att möta handeln på nätet är att koncentrera kvarvarande fysisk handel till färre platser med ett bättre utbud. Stadskärnorna kan återta initiativet genom att satsa på en kombination av handel, service, upplevelser och mötesplatser – det som ibland kallas "night time economy".

Positiv hantering av bilen

Positiv hantering av bilen

En övergång från bilberoende handelsplatser till tätare städer med prioritet för gång- och kollektivtrafik är önskvärd, både ur ekologiskt och ekonomiskt perspektiv. Men "bilberoende" kan sällan avskaffas med negativa åtgärder och förbud.

Dagens "vanebilister" bör hellre inviteras till stadskärnan genom smidigare parkering och bättre kollektivtrafik och därigenom "omvandlas till gångtrafikanter". Alternativet är i många fall att bilisterna överger stadskärnorna. Detta är särskilt tydligt i mindre och medelstora städer. Vinnaren kombinerar biltillgänglighet och promenadstad.

Ekonomiska realiteter talar ofta emot stadskärnans utveckling. Stadsnära parkering är dyr. Samtidigt etableras externa handelsplatser på billig mark utanför städerna. Ett samlat grepp för att skapa välordnade gator, torg och parkeringslösningar i promenadvänliga stadskärnor är en viktig fråga för framtiden. >

Samlat grepp och ansvar

Samlat grepp och ansvar

Många stadskärnor har av organisatoriska skäl svårt att konkurrera med större köpcentrum och gallerior. Den viktigaste orsaken är att privata köpcentrum i regel har ett samlat ansvar och en gemensam budget, från byggande och design till management, öppettider, marknadsföring, städning, parkering, butiksmix, etc. I stadskärnor är det inte ovanligt att ansvar och genomförande hamnar på olika politiska ansvarsområden och förvaltningar, ofta även med skilda prioriteringar, synsätt och budgetar eller helt enkelt hamnar "mellan stolarna". Framgångsrika stadskärnor förutsätter en mer samlad organisation med gemensam budget och genomförandekraft.

Många städer har idag formulerat två typer av policy. Ett första mål är ofta att ny detaljhandel "i första hand skall lokaliseras till stadskärnan". Först i andra hand och vad gäller "skrymmande volymhandel" bör ny handel etableras externt. Ett andra mål är att minska bilberoendet och stärka stadskärnans tillgänglighet vad gäller gång, cykel och kollektivtrafik. Dessa mål motarbetar ibland varandra och kan leda till fortsatt expansion av "stadslös handel", dvs renodlat bilberoende handelsplatser. Mer nyanserade mål kopplade till konkreta handlingsplaner är ofta att föredra framför storstilade visioner för en avlägsen framtid.

Det politiska intresset för stadskärnan är ofta stort. För att underlätta kraftfulla och effektiva beslut, kan det vara lämpligt att inrätta ett särskilt politiskt utskott eller rent av en särskild politisk nämnd för stadskärnans utveckling. »

2, 14

Min närmaste handelsplats

erbjuder en varm och bilfri affärsgata

med gratis parkering i garaget

	A	B	C	D	E	F	G	H
1	 Statistiska centralbyrån Statistics Sweden	 Trafik analys						
2								
3								
4								
5								
6					Bilnehav per 1000-invånare			
7	Kommun / Län	1974	1980	1990	2000	2010	2012	2013
8	0 RIKET	309	347	419	450	461	466	467
9	01 STOCKHOLMS LÄN	291	301	366	392	390	391	390
10	2584KIRUNA	288	326	448	480	558	575	580
11	MIN	288	301	366	392	390	391	
12	MAX	309	347	448	480	558	575	
13								

1 000 människor = 2,14
 467 bilar

2, 14

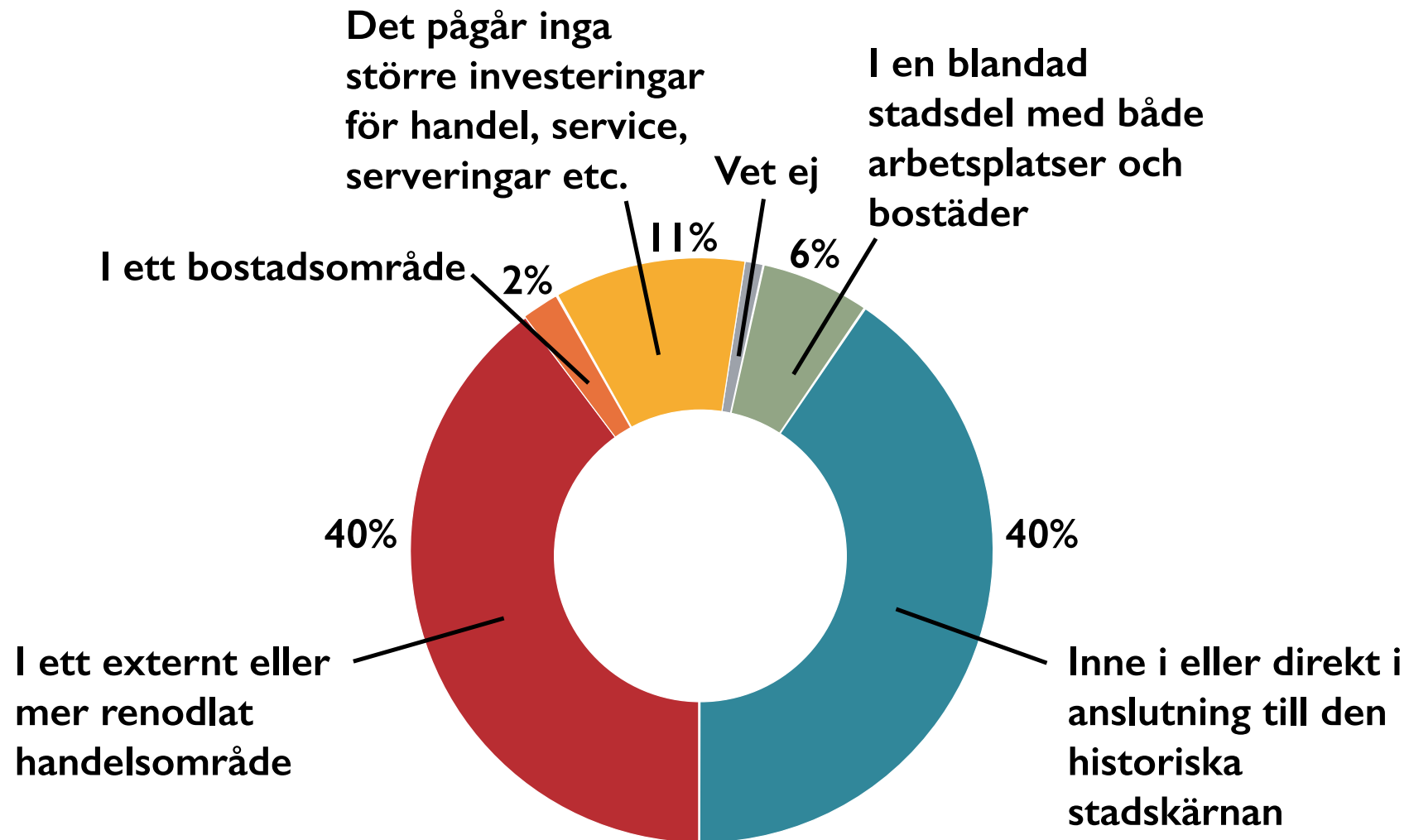
Bilen har kommit för att stanna!

Från ord till handling

Investeringar för handel och service

Värnamo stadskärna

Ren & fräsch utemiljö, ett attraktivt centrum med förnyelse.

Korta avstånd. Bra parkeringsmöjligheter.

Fin miljö och många restauranger, bankomater och bra parkeringar.

Väldigt viktigt att det fortsätter att vara lika fint i centrum med blomsterplanteringar.

Hitta det där extra (outside the box) som gör Värnamo attraktivt och modernt.

Läget, och ett levande centrum.

Värnamo på ritbordet

Sydsvenska Krysset 2025

Bilen har kommit för att stanna!

**Driv stadskärnan
som ett bilvänligt
köpcentrum**

Avskaffa handelsindex-jakten,
jakten mot nollpunkten...

Lönsamma och attraktiva
handelsplatser

Tillgängliga för alla trafikslag!

Istället för "bilfria" stadskärnor – tillgängliga stadskärnor!
Urbana miljöer som även välkomnar de köpstarka bilisterna!

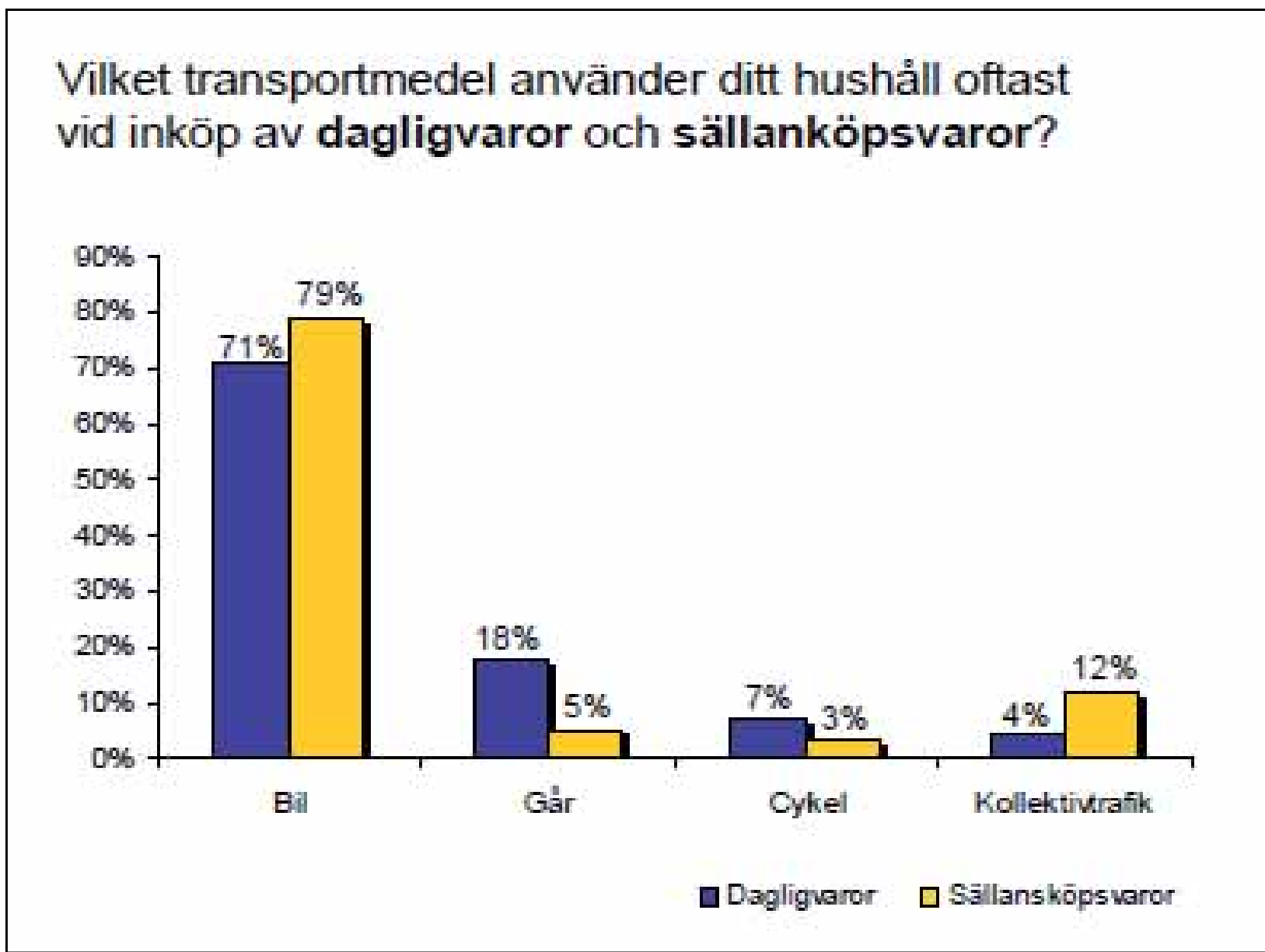
Kvickys i Helsingör

Bättre parkering i stadskärnan!

Svenskarna handlar främst med bil

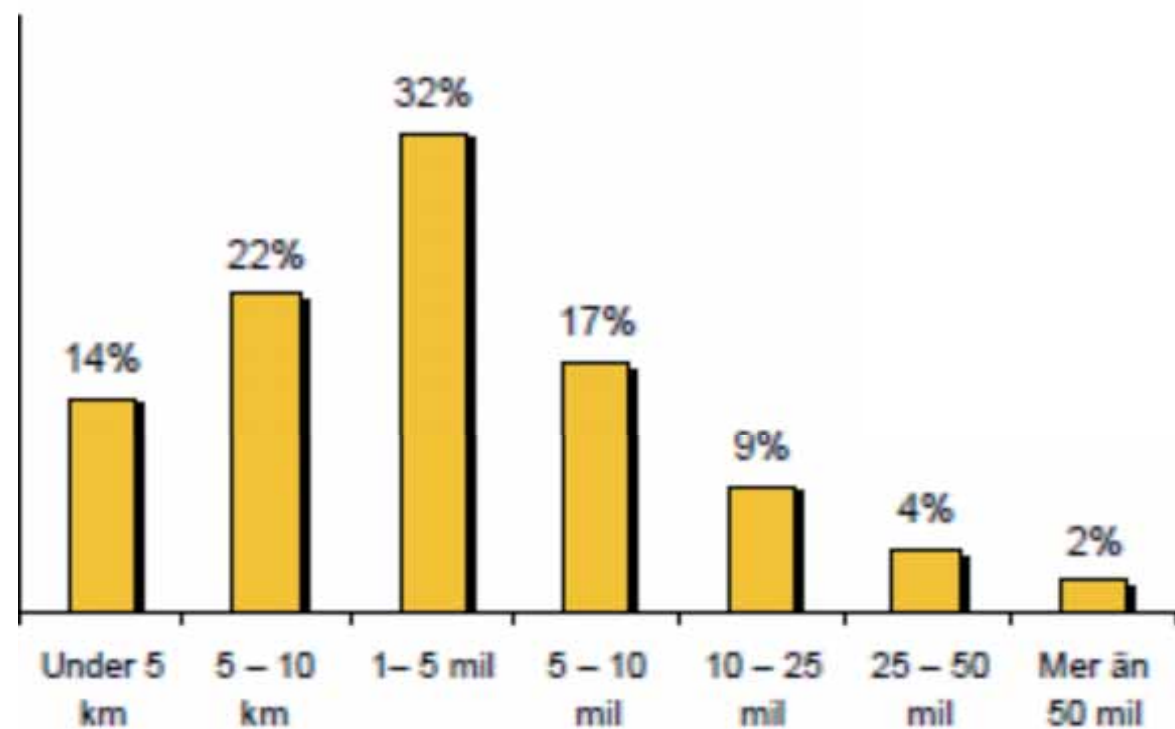

Slide
from
HUI

1 resa pa 1-5 mil

anligast vid inköp av sällanköpsvaror

ångt reser/går ditt hushåll uppskattningsvis varje gång vid inköp av inköpsvaror? Om du åker tur och retur, ange den totala sträckan.

Den bilvänliga staden

är den hållbara
attraktiva
täta staden

Invitera bilen till den täta staden

Gradvis omvandling

Från:
gles bilvänlig stad

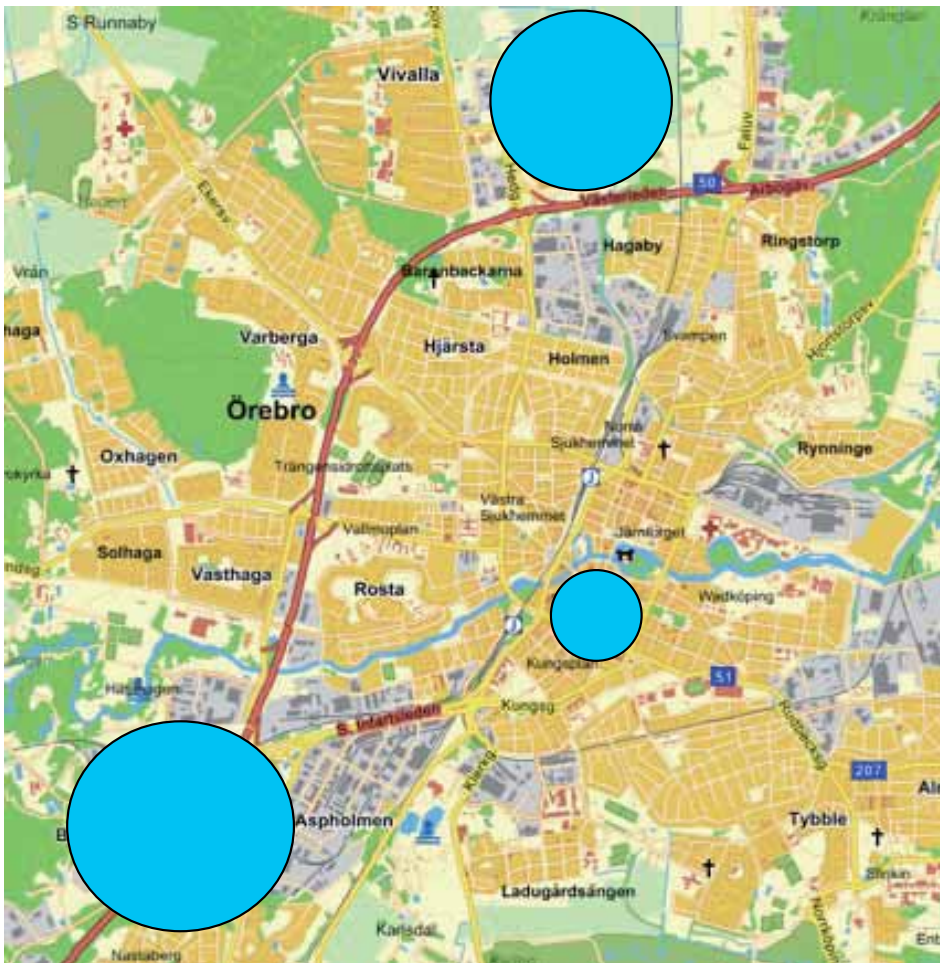
Till:
tät bilvänlig stad

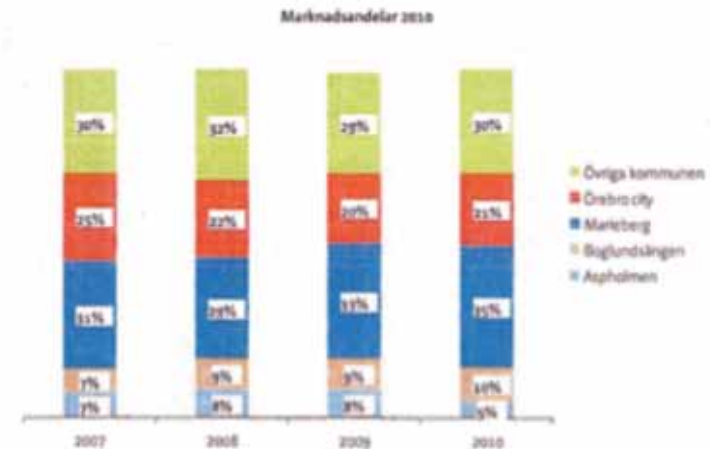

Örebro

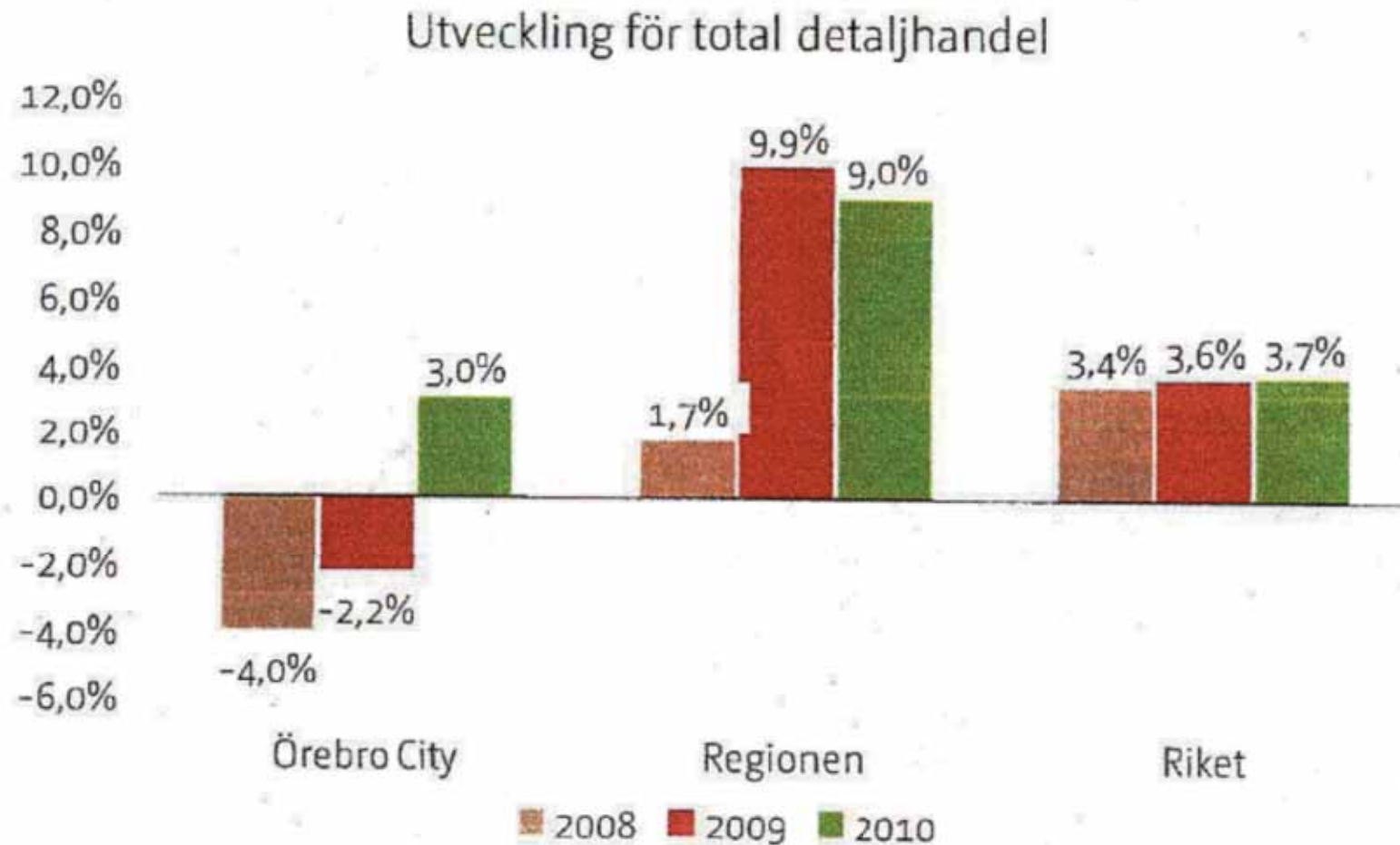
Externa bilvänliga handelsplatser
tar marknadsandelar av City

Marieberg och Boglundsängen

City: problem för handeln Marieberg: ökad handel

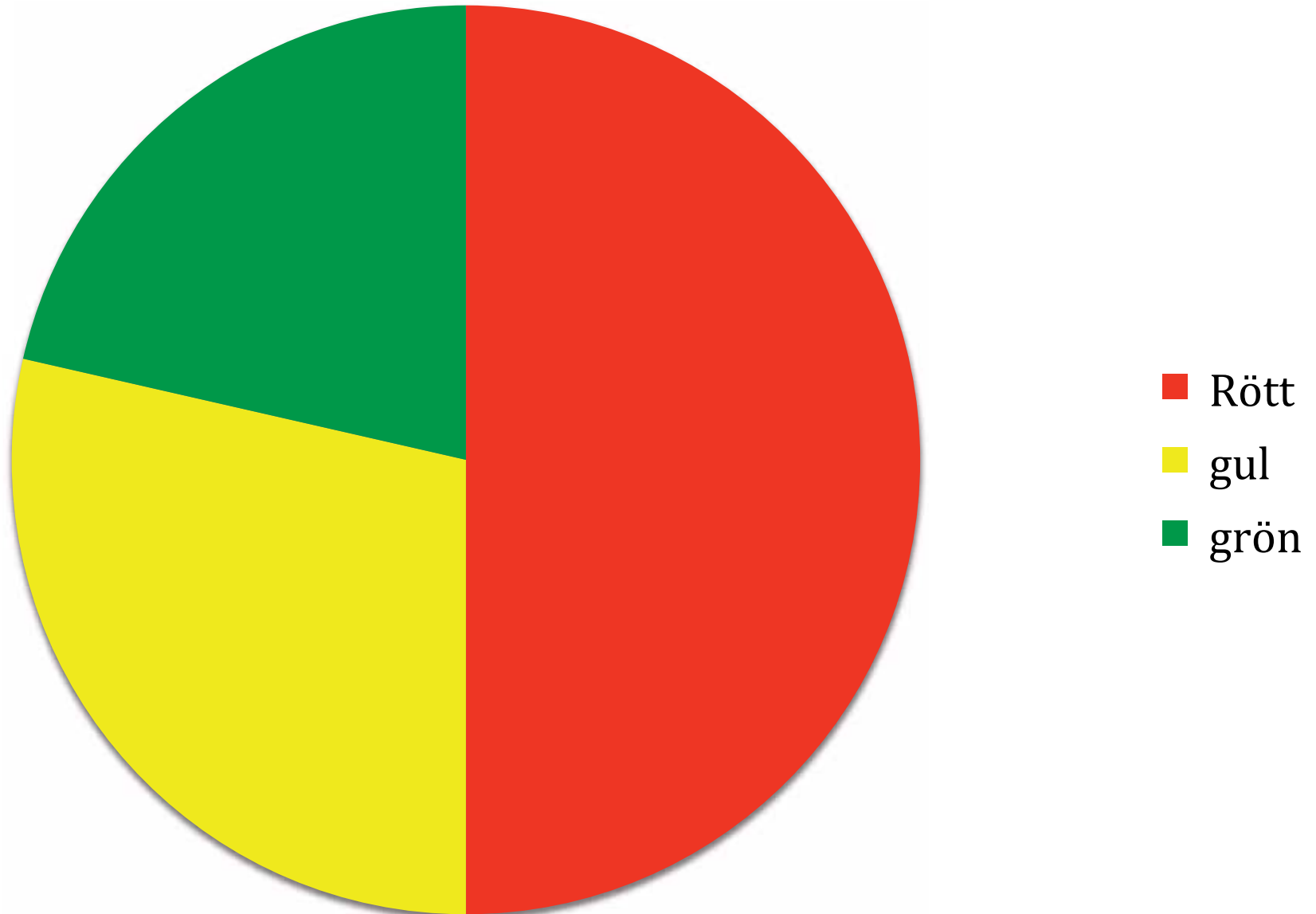
Järntorget **före** ombyggnad:
parkering på torget, halvbra handel

Järntorget **efter** ombyggnad: parkering ersatt av vattenkonst

Utveckling på Järntorget:

Förslag: urban parkering

Örebro city behöver bättre parkering
om handeln ska överleva

Ystad – bild driven tillväxt i utkanten

2

1

Ystads stadskärna

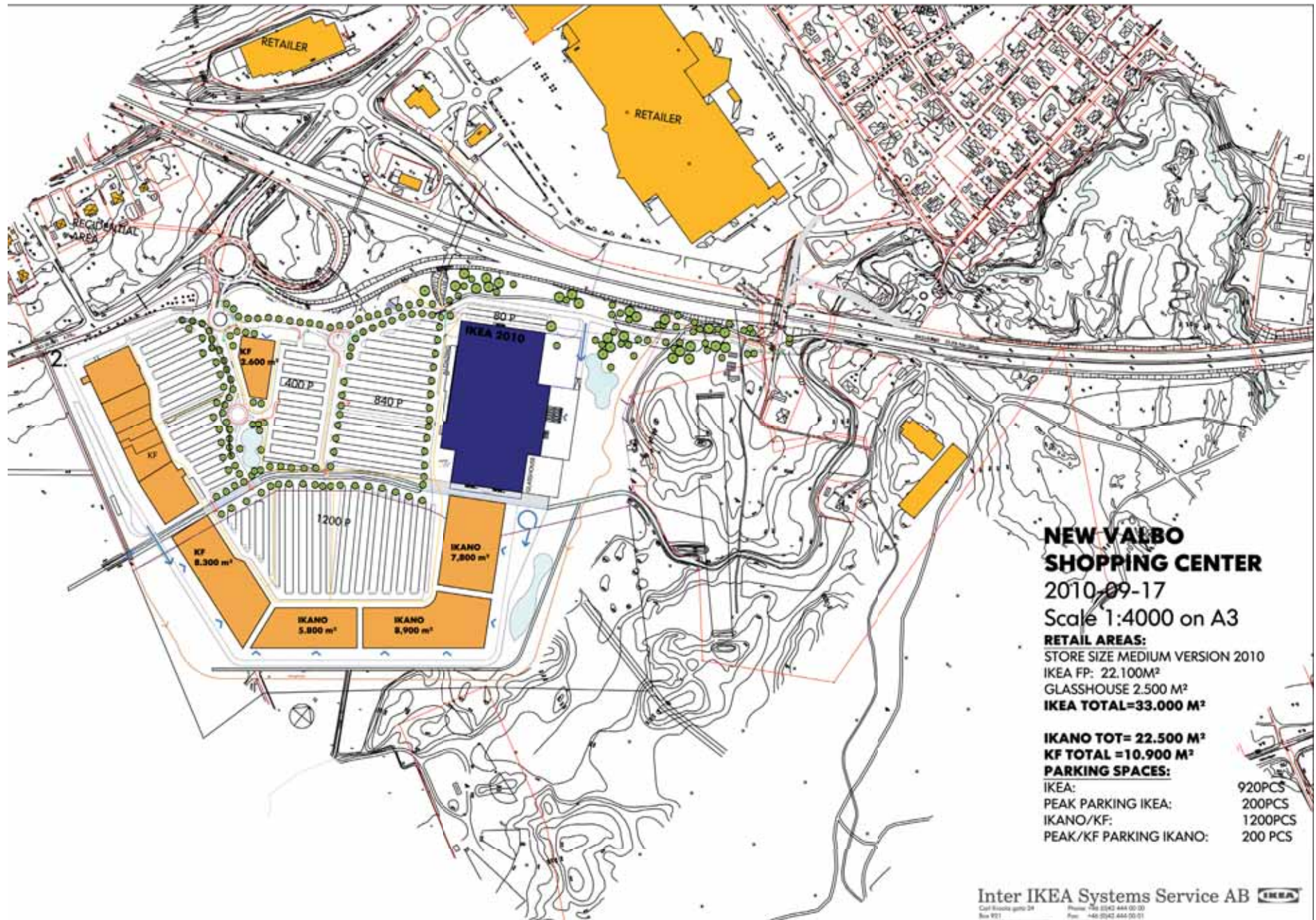
Ystads utkant

Stadslös handel i utkanten

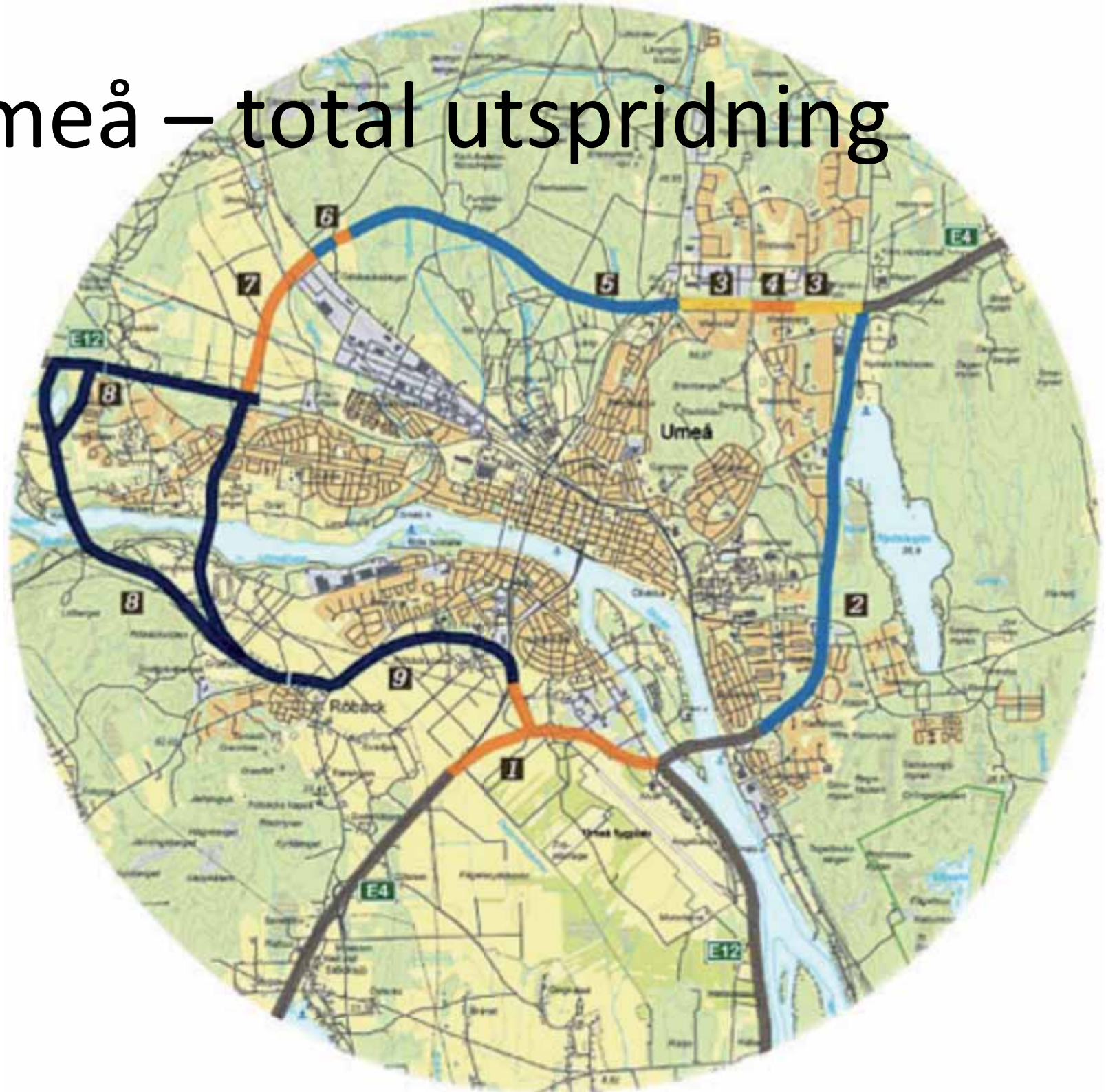
Gävle – stadslös handelsplats

Valbo Köpstad – "STAD?"

Umeå – total utspridning

Nyköping

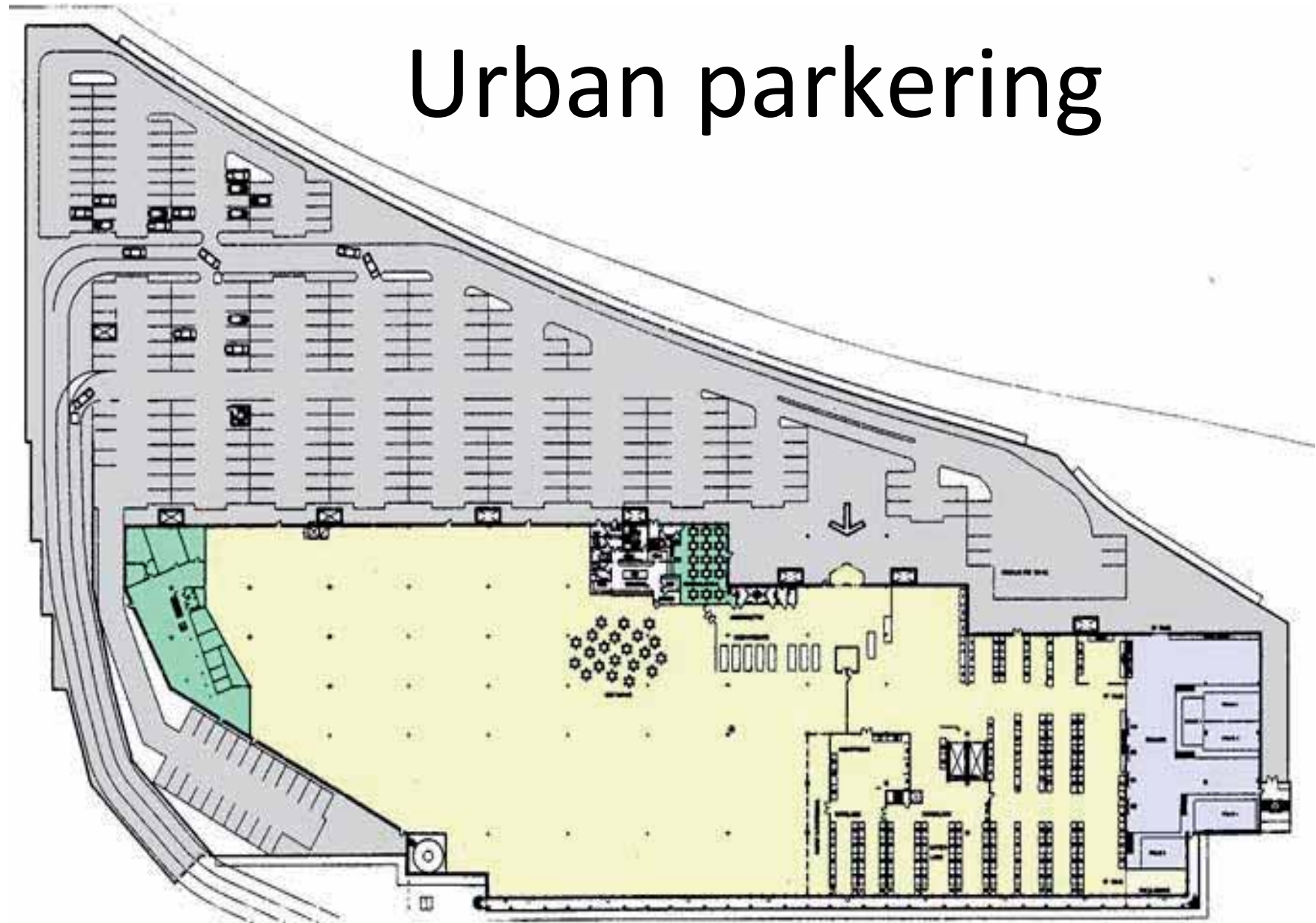

Lund- UNDERDOSERING ÄR INTE BILVÄNLIGT

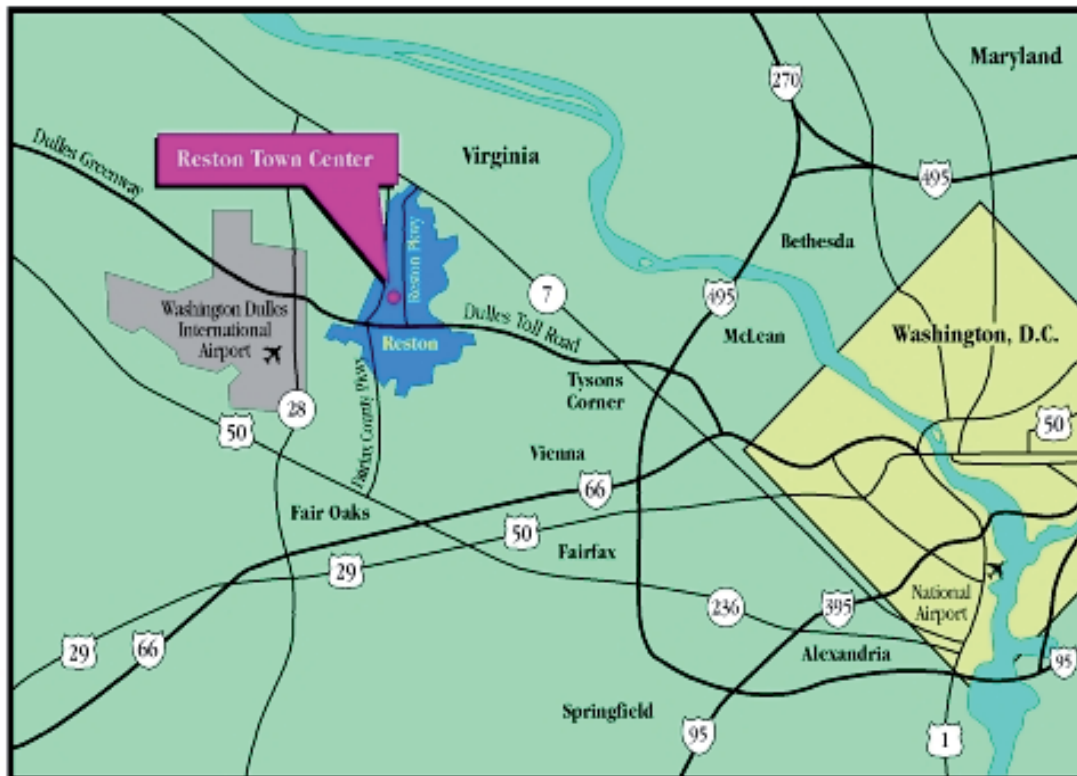

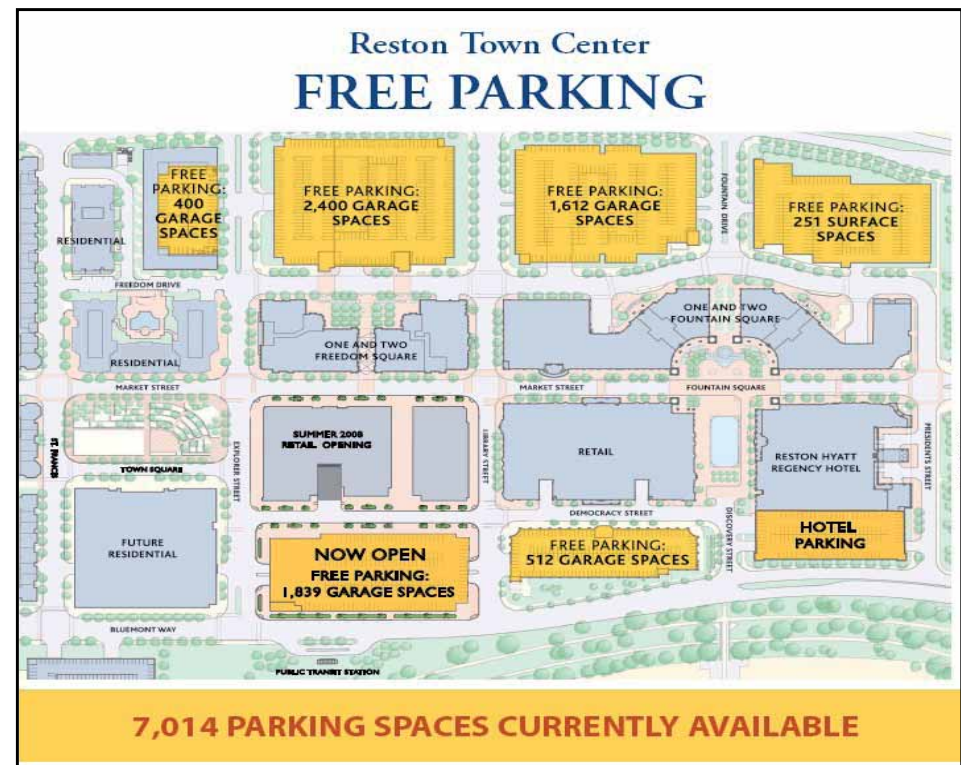
Urban parking

Reston Town Center, Washington

Täthet + parkering i väntan på bättre kollektivtrafik

THE TASTE OF THE TOWN 2008 GALLERY

Image 42 of 62 from "Reston Town Center Image Gallery"

The Taste of the Town 2008

39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57

© Copyright 2008, all images are property of The Reston Town Center and are for viewing purposes only.

THE TASTE OF THE TOWN 2008 GALLERY

THE TASTE OF THE TOWN 2008 GALLERY

Image 54 of 62 from "Reston Town Center Image Gallery"

The Taste of the Town 2008

39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57

© Copyright 2008, all images are property of The Reston Town Center and are for viewing purposes only.

THE TASTE OF THE TOWN 2008 GALLERY

Image 20 of 62 from "Reston Town Center Image Gallery"

The Taste of the Town 2008

20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38

© Copyright 2008, all images are property of The Reston Town Center and are for viewing purposes only.

Image 27 of 62 from "Reston Town Center Image Gallery"

The Taste of the Town 2008

20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38

© Copyright 2008, all images are property of The Reston Town Center and are for viewing purposes only.

Canterbury: tillgängligt med bil + buss

Tät och bilanpassad nod

Map information: Ordnance Survey, mapping by permission of Ordnance Survey on behalf of the Controller of Her Majesty's Stationery Office. © Crown copyright, 2010/2011.

Department stores	Eating out/Food	Bus station	Disabled public toilets
Fashion	Mobile phones	Car park	Place of interest
Health and beauty	Speciality and other stores	Place of worship	Public toilets
Jewellery and watches	Financial and professional services	Cycle parking	Shopmobility
		Disabled parking	Taxi rank

Liverpool ONE: parking under ny park

GROUND LEVEL

Tillgängligt med alla trafikslag
– särskilt bra för de som inte åker bil...

